

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

Kováříková Monika

ZJIŠŤOVÁNÍ DROGOVÝCH ZKUŠENOSTÍ ŽÁKŮ JAKO VÝCHODISKO

PEDAGOGICKÉ INTERVENCE

COLLECTING DRUG EXPERIENCES OF PUPIL AS A BASIS FOR PEDAGOGICAL

INTERVENTION

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Jitce Lorenzové, Ph.D. za cenné rady a čas strávený na konzultacích. Dále bych ráda poděkovala rodině za jejich neustálou podporu během celého studia. V neposlední řadě chci poděkovat vedení ZŠ Vítězslava Háška Odolena Voda, kde jsem realizovala svůj výzkum.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 16. 6. 2015

.....

Monika Kovářiková

Abstrakt a klíčová slova

Abstrakt

Diplomová práce pojednává o drogových zkušenostech žáků 2. stupně ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda. Jejím cílem je poskytnout škole data, která se stanou východiskem primární prevence a povedou ke zlepšení současného stavu. Teoretická část vymezuje základní pojmy a charakterizuje vybrané výzkumy zaměřené na drogovou problematiku u dospívajících. Pozornost je dále věnována prevenci ve škole, ve městě a v rodině. Empirickou část tvoří případová studie Návykové látky u žáků ZŠ a prevence jejich zneužívání ve městě Odolena Voda. Jejím cílem je zjišťování zkušeností s alkoholem, nikotinem a nelegálními návykovými látkami u žáků a žákyň Základní školy ve městě Odolena Voda a vyvození preventivních doporučení. Studie je zpracována s oporou o výzkum, který je založen na dotazníkovém šetření, rozhovorech a na analýze školních dokumentů. Z dotazníků plyne, že zkušenost s cigaretami má 48 % žáků, zkušenost s alkoholem 55 % žáků a s nelegální návykovou látkou 7,1 % žáků. Hranice prvního kontaktu s drogou je 10–13 let. Nejužívanější alkoholovou drogou je pivo, nejužívanějšími nealkoholovými drogami jsou cigarety a marihuana. V užívání návykových látek nebyly zjištěny významné mezipohlavní rozdíly. Dosavadní strategie prevence jsou charakterizovány na základě rozhovorů s představiteli města a školy a rozboru školní dokumentace. Na závěr jsou formulována doporučení pro zlepšení preventivní práce školy.

Klíčová slova

Dospívající, drogová zkušenost, drogy, minimální preventivní program, primární prevence.

Abstract

This thesis discusses the drug experience of upper primary school students in Odolena Voda. The aim is to provide the school with the observation and with the acquired results that will hopefully be applied in the drug prevention at the elementary school. The theoretical part summarizes the current researches and their observations that deal with this problematic. The attention is paid to the suggested prevention that might be applied not only at elementary school, but also in cities and within families. The empirical part is consisted of a case study of "Addictive Drugs Among Pupils Abuses in the City Odolena Voda." Its aim is to survey experience with alcohol, nicotine and illicit substances among pupils of primary school in Odolena Voda and also draw prevention recommendations. The case study is based on the research, I conducted, where the results are based on questionnaire, the analysis of school documents and the interviews. The survey, based on the questionnaire, revealed that experience with smoking cigarettes have 48 % of pupils, experience with alcohol 55 % and with illicit substance 7,1 % of pupils. The youngest with the drug experience were between the age 10 - 13. The most widely consumed alcohol drug is beer and the most widely consumed non - alcohol drugs are cigarettes and marijuana. My data have not any significant differences based on sexes. The existing prevention strategies are based on the basis of interviews with city officials and with the schools officials and on the analysis of school documentation. Based on those information I provide several strategies and recommendation for the drug prevention improvement.

Key words

Teens, drug experience, drugs, minimal preventive program, primary prevention.

Obsah

1 Úvod	8
1.1 Ke koncepci, cílům a metodologii práce.....	8
2 Teoretická část.....	10
2.1 Rešerše problematiky v odborné literatuře a současné výsledky v oblasti drogových zkušeností žáků	10
2.2 Zahraníční výzkumy v oblasti drogových zkušeností žáků	10
2.3 Tuzemské výzkumy v oblasti drogových zkušeností žáků	12
2.4 Význam prevence ve škole, v rodině a ve městě.....	14
2.4.1 Systém prevence	14
2.4.2 Význam prevence ve škole.....	17
2.4.3 Význam prevence v rodině.....	19
2.4.4 Význam prevence ve městě	24
2.5. Specifika užívání návykových látek u žáků ZŠ.....	25
2.5.1 Biologické změny	25
2.5.2 Sociální změny.....	26
2.5.3 Psychické změny.....	27
2.5.4 Specifika užívání návykových látek u dospívajících	27
2.6. Závěr teoretické části	29
3 Případová studie Návykové látky u žáků ZŠ a prevence jejich zneužívání ve městě Odolena Voda.....	31
3.1 Formulace výzkumného problému a cílů případové studie	31
3.2 Výzkumné metody.....	32
3.2.1 Dotazníkové šetření	32
3.2.2 Rozhovor	36
3.2.3 Analýza školních dokumentů	36
3.3 Popis místa šetření	37
3.3.1 Charakteristika města.....	37
3.3.2 Charakteristika základní školy.....	38
3.4 Výsledky výzkumu	39
3.4.1 Testování hypotéz formulovaných pro dotazníkové šetření.....	39
3.4.2 Závěry k cíli č. 1	52
3.4.3 Diskuse k výsledkům dotazníkového šetření	52
3.4.4 Vyhodnocení rozhovorů	53
3.4.5 Závěry k cíli č. 3: Postihnout názor na prevenci ze strany města a školy	55
3.4.6 Vyhodnocení analýzy školních dokumentů	55
3.4.7 Závěry k cíli č. 2:	57
3.5 Návrhy pro praxi.....	59
4 Závěr.....	61
Seznam použité literatury	62
Seznam příloh	65

Seznam zkratk

PPRCH – Primární prevence rizikového chování

MPP – Minimální preventivní program

ŠMP – Školní metodická prevence

OSPOD – Orgán sociálně právní ochrany dětí

PPP – Pedagogicko psychologická poradna

PČR – Policie České republiky

SVP – Středisko výchovné péče

TU – Třídní učitel

ZŠ – Základní škola

1 Úvod

Diplomová práce se zabývá zjišťováním drogových zkušeností žáků 2. stupně Základní školy Odolena Voda. Hlavním cílem je zpracovat případovou studii, která by poskytla škole kvalitativně zjištěná data jako východisko primární prevence a zlepšení současného stavu ve škole. Téma drogových zkušeností žáků na základní škole jsem si nevybrala náhodně. V roce 2013 jsem začala pracovat jako lektorka volnočasových aktivit v Dětském a dorostovém detoxikačním centru v nemocnici Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Praze a byla jsem velmi překvapena, jak nízká může být hranice první zkušenosti s drogou a jaké jsou důvody jejího prvního užití. Na základě této zkušenosti jsem se rozhodla zanalyzovat situaci na základní škole v Odoleně Vodě, ve městě, kde žiju.

Město se dle nejnovějších průzkumů kriminální policie pro Prahu-východ v současné době potýká s největší kumulací drog ve Středočeském kraji. V prosinci roku 2013 policisté zadrželi 10 výrobců a prodejců drog. V rozhovoru redaktorky Aleny Rokosové s policejní mluvčí Markétou Zlochovou, který odvysílal regionální Český rozhlas, bylo řečeno, že akce v Odoleně Vodě byla největší policejní akcí v oblasti drogové kriminality za poslední roky (Rokosová, 2013).

Jakým způsobem se město s touto situací vypořádá? Jaké preventivní strategie zvolí místní základní škola? Přibudou nové zájmové aktivity? To jsou otázky, k jejichž zodpovězení by částečně mohla přispět svými daty i tato práce.

1.1 Ke koncepci, cílům a metodologii práce

Diplomová práce je koncipována jako teoreticko-empirická studie. Teoretická část vymezuje základní pojmy a poskytuje přehled současných výzkumů, jenž se týkají drogové problematiky u dospívajících. Dále zde hovořím o prevenci, největší pozornost je zaměřena na prevenci v rodině, ve škole a ve městě. V poslední kapitole teoretické části pojednávám o specifikách užívání návykových látek v období dospívání.

Empirickou část tvoří případová studie Návykové látky u žáků ZŠ a prevence jejich zneužívání ve městě Odolena Voda. Cílem je:

1. Zmapovat situaci zneužívání návykových látek u žáků 2. stupně ZŠ Vítězslava Háška Odolena Voda a poskytnout škole kvalitativně zjištěná data.
2. Přiblížit dosavadní preventivní strategii školy.
3. Postihnout těžiště prevence ze strany města a školy.

4. Na základě porozumění situaci navrhnout opatření pro preventivní činnost především školy, v neposlední řadě také města.

Pro případovou studii byly využity následující metody:

- a) Dotazníkové šetření, jehož cílem je zmapování drogových zkušeností žáků na základní škole v Odoleně Vodě. Díky dotazníkovému šetření se pokusím zjistit, která z drog je užívána nejčastěji, dále zjišťuji věkovou hranici prvního kontaktu s drogou a zda existují rozdíly ve zkušenostech mezi chlapci a dívkami (cíl č. 1).
- b) Analýza školních dokumentů, kde především studuji Minimální preventivní program 2. stupně základní školy s cílem představit základní preventivní strategii školy v oblasti užívání návykových látek (cíl č. 2).
- c) Rozhovory s místostarostou města a metodičkou prevence místní základní školy s cílem postihnout, v čem spatřují těžiště jejich práce v oblasti prevence (cíl č. 3).

2 Teoretická část

2.1 Rešerše problematiky v odborné literatuře a současné výsledky v oblasti drogových zkušeností žáků

V 80. letech 20. století nebyl zájem psychiatrů o vztah nezletilých k nealkoholovým drogám tak veliký, jako je tomu dnes. Mečír uvádí následující příčiny tohoto nezájmu: jedná se především o nutnost speciálního zaměření pracovníků, dále fakt, že mladiství závislí na alkoholu neuvádějí pravdivá fakta a že nezletilí se jen výjimečně dostávají do odborné evidence (Mečír, 1989, s. 11). V dnešní době, o 36 let později, je však situace jiná. V případě, kdy se žák ve škole ocitne pod vlivem návykové látky, plní škola oznamovací povinnost k orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Všechny tyto případy jsou tedy v dnešní době řádně evidovány a jsou východiskem práce s dítětem a jeho rodinou.

Ačkoliv Mečír upozorňuje na nevalný zájem o tuto problematiku v druhé polovině 20. století, v téže knize uvádí výzkumy již z 50. let 20. století, které prováděl Dall Volta. Voltův výzkum se zaměřoval na děti, u kterých se objevilo časné překračování míry v pití alkoholu především z následujících důvodů:

- alkohol byl podáván častěji dětem na venkově, kde se předpokládalo, že víno posiluje a podporuje vývoj
- v chudých městských čtvrtích jako následek zanedbané výchovy
- odcizení alkoholu doma (Mečír, 1989, s. 31).

Co se týče dostupnosti alkoholu v porovnání města a vesnice, situace se podle mého názoru v současné době značně liší. Na vesnici funguje omezené množství podniků či hospod, kde obsluha mladistvého často zná, považuje ho za součást komunity a jen těžko mu alkohol zpřístupní. Oproti tomu ve velkém městě mají podle mého mínění mladiství přístup k alkoholu snazší z důvodu anonymity. Rozsáhlá síť hospod, klubů či večerek nabízí nepřehledné množství možností, jak a kde alkohol získat.

V současné době se problematikou drogové závislosti u mladistvých zabývá celá řada českých autorů, především Karel Nešpor či Ladislava Csémy. Csémy je psycholog a odborník na rizikové chování spíše v oblasti vědy a výzkumu, Nešpor je lékař, který každý den osobně přichází do kontaktu se závislými v Psychiatrické léčebně Bohnice.

2.2 Zahraniční výzkumy v oblasti drogových zkušeností žáků

Podle mého názoru je nejvýznamnější výzkumnou studií, která se věnuje drogové problematice mladistvých (konkrétně patnáctiletých až šestnáctiletých), studie ESPAD neboli Evropská

školní studie o alkoholu a jiných drogách. Tento projekt je realizován již od roku 1995, vždy po 4 letech, poslední a nejaktuálnější výsledky tudíž pocházejí z roku 2011. Datový soubor z roku 2011 čítá pro Českou republiku 3913 respondentů, zastoupení zde mají všechny kraje ČR a školy střední i základní. V letošním roce 2015 bude výzkum opět aktualizován a vyhodnocen Psychiatrickým centrem Praha v čele s Ladislavem Csémy. Kromě České republiky se do něj zapojilo dalších 35 evropských zemí.

V oblasti zkušeností s cigaretami bylo ve studii ESPAD dosaženo následujících výsledků (ESPAD, 2011):

Za velké zdravotní riziko považuje 55 % dotázaných kouření více než 20 cigaret denně. Výsledky se oproti poslednímu výzkumu v roce 2007 téměř nezměnily. 25 % šestnáctiletých dospívajících kouřilo v roce 2011 denně. Z těchto 25 % bylo 8 % silných kuřáků, což jsou ti, kteří vykouří denně 11 a více cigaret. Výzkum dále udává, že v porovnání pohlaví byly rozdíly v kouření nepatrné.

V oblasti zkušeností s alkoholem bylo dosaženo následujících výsledků:

Od roku 1995, kdy byl proveden první výzkum, se situace v této oblasti téměř nezměnila. U šestnáctiletých lehce vzrostl výskyt pravidelné konzumace destilátů a alkoholizovaných limonád, které jsou v dnešní době u mladistvých velmi populární.

Více než 5 sklenic alkoholu při jedné příležitosti konzumovalo více než třikrát v posledním měsíci 21 % šestnáctiletých. Necelá polovina dotázaných považuje za rizikové pít více než 4 sklenice alkoholu denně. V porovnání pohlaví, u chlapců vzrostl výskyt pravidelného pití piva, u děvčat vína. Výsledky se oproti poslednímu výzkumu v roce 2007 téměř nezměnily.

V oblasti zkušeností s nelegálními návykovými látkami bylo dosaženo následujících výsledků:

V roce 2011 byl oproti průzkumu v letech 2003 a 2007 zaznamenán pokles zkušeností mládeže s nelegálními drogami. Tento pokles byl zaznamenán u všech nelegálních drog, včetně látek konopných, jako je marihuana či konopí. Pokles u konopných látek byl zaznamenán vůbec poprvé.

Mezi nejčastěji užívané drogy patří stále konopné látky (alespoň 1 zkušenost s marihuanou či konopím uvedlo 42,3 % šestnáctiletých), dále léky se sedativním účinkem (10,1 %), čichání rozpouštědel (7,8 %), halucinogenní houby (6,9 %), LSD (5,1 %), extáze (3,3 %) a amfetaminy (2 %). Pomyslné poslední místo v nelegálních drogách drží heroin a kokain, který vyzkoušelo 1,1 % šestnáctiletých. Průzkum z roku 2011 říká, že rozdíly mezi pohlavími byly jen v užívání konopných látek, kdy chlapci uváděli větší zkušenost v porovnání s dívkami. U jiných typů drog nebyly rozdíly patrné.

Celkové shrnutí této studie nese podle mého názoru jen pozitivní výsledky. Ačkoliv je dostupnost těchto látek větší než v roce 1995, kdy výzkum začínal, zkušenosti s alkoholem, cigaretami či nelegálními návykovými látkami u mladistvých buď klesají či stagnují, nikoliv stoupají, což lze vnímat jako velmi dobrou zprávu. O důvodech, proč tomu tak je, lze jen spekulovat. Velkou míru hraje podle mě důraz na preventivní programy řízené školou, větší množství volnočasových aktivit řízených městem a dostupnost poradenských center, kde lze počínající problémy řešit.

Další neméně významnou studii provedla v roce 2005/2006 mezinárodní organizace OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development), která se zaměřila na patnáctileté studenty z 24 zemí světa. Dle výzkumu je patrné, že Česká republika je v procentuálním zastoupení na třetím místě v zastoupení mladistvých kuřáků. V žebříčku nejčastěji opilých mladistvých se ČR objevuje v první desítku zemí, které OECD analyzovala (OECD, 2009).

Konkrétní čísla uvádí, že 22,5 % patnáctiletých vykouřilo v posledním týdnu alespoň 1 cigaretu a 33 % bylo alespoň 2x za uplynulých 12 měsíců pod vlivem alkoholu. Při porovnání pohlaví bylo opilých 36 % chlapců a 30 % dívek. Při porovnání zkušeností s nikotinem je kouření u dívek větší než chlapců, konkrétně hovoříme o 20 % u chlapců a 23 % u dívek (OECD, 2009, s. 55–56).

Vykopalová naopak ve svých výzkumech dokládá, že ve věkové skupině 10–19 let převládá zneužívání těkavých látek, ale vyskytují se i případy zneužívání marihuany či pervitinu (Vykopalová, 2001, s. 76). S tímto tvrzením však nemohu úplně souhlasit, jelikož všechny výše zmíněné výzkumy hovoří odlišně. Nejčastěji užívanou látkou jsou konopné produkty, jako je marihuana či hašiš, nikoliv látky těkavé.

2. 3 Tuzemské výzkumy v oblasti drogových zkušeností žáků

Mezi významné české výzkumy patří šetření A klubu ČR o.p.s., který poskytuje pomoc a podporu osobám závislým na alkoholu, lécích a hazardním hráčství. V roce 2013 provedl v Jihomoravském kraji průzkum nesoucí název Statistika drogy a mládež 2013, který zahrnul 1789 mladistvých od 11–18 let. Statistika přinesla významné informace o věku prvního setkání s drogou. Průměrný věk prvního kontaktu s cigaretou 12,4 let, stejně jako první kontakt s alkoholem. S těkavými látkami se průměrně setkávají žáci v 13,6 letech. V 14,6 letech se dostávají do kontaktu mladiství s marihuanou. S látkami jako je LSD, pervitin, extáze či lysohlávky se mladiství setkávají průměrně až nad 15. rokem života (A kluby ČR, 2013).

Výzkumy A klubu ČR jsem srovnala se studií NEAD, která proběhla v roce 2000 ve většině krajů ČR ve spolupráci Psychologického ústavu Akademie věd a Sdružení Podané ruce. Aby bylo možno údaje porovnat s výsledky A klubu ČR, zaměřila jsem se pouze na žáky Jihomoravského kraje (konkrétně města Brna), kde odpovídalo 871 respondentů.

V roce 2000 mělo necelých 77 % studentů do 15 let zkušenost s první cigaretou. Konkrétně můžeme hovořit o necelých 26 % mladistvých, kteří měli zkušenost v 11 letech a dříve. 14 % mladistvých vyzkoušelo první cigaretu ve 12 letech. Ve 13 letech vyzkoušelo první cigaretu 13 % mladistvých, stejně tak je tomu také u 14-ti letých žáků. V 15 letech vyzkoušelo první cigaretu 10 % žáků. Ve věku nad 15 let hovoříme o 8 %, nikdy nevyzkoušelo cigaretu 15 % žáků (Miovský, 2000).

Dle výsledků tohoto výzkumu mělo největší množství žáků (konkrétně 26 %) první zkušenost s nikotinem v 11 letech a dříve. Výzkumy studie A klubu ČR však hovoří o 12,4 roku života, tedy skoro o rok a půl déle. Překvapujícím a potěšujícím faktem je, že v roce 2013 se oproti roku 2000 zkušenost s nikotinem oddálila, konkrétně skoro o 16 měsíců.

Naprosto rozdílné výsledky však přináší Kachlíkův výzkum, který proběhl v roce 2011 v Praze. Kachlík přichází s informací, že první zkušenost dětí s nikotinem je již ve věku osmi let. Totožné výsledky jako výzkumy předchozí však přináší v porovnání mezi chlapci a dívkami, kdy upozorňuje na fakt, že počet pravidelných kuřáček v porovnání s pravidelnými kuřáky v období dospívání rapidně vzrostl (Kachlík, 2011, s. 32).

Co se týče zkušeností s alkoholem (pivem či vínem) do 15 let vyzkoušelo alkohol celkem 88 % mladistvých. Konkrétně se jedná o následující čísla: Do 11 let vyzkoušelo alkohol 22 % dotazovaných. Ve 12 letech to bylo 14 %. Necelých 17 % tázaných vyzkoušelo alkohol ve třinácti letech. Ve čtrnácti letech šlo o 20 % respondentů a necelých 15 % žáků vyzkoušelo alkohol v 15-ti letech. Při porovnání pohlaví měli větší zkušenost chlapci než dívky. Nad hranicí 15 let mělo zkušenost necelých 8 % žáků a alkohol nikdy nevyzkoušela 4 % mladistvých (Miovský, 2000).

V porovnání výsledků se studií A klubu ČR jde o naprosto totožný případ jako u první zkušenosti s nikotinem. Dle A Klubu ČR dochází k prvnímu kontaktu s alkoholem v 12,4 letech, dle studie NEAD má největší množství respondentů zkušenost s alkoholem již v 11 letech a dříve. Podle těchto předpokladů by se tedy první kontakt s alkoholem měl oddalovat.

Nelegální drogu vyzkoušelo do 15 let necelých 33 % dotazovaných, nad 15 let získalo zkušenost s drogou 21 % mladistvých a žádnou zkušenost deklarovalo 47 % dospívajících. Necelých 16 % dospívajících získalo tuto zkušenost v 15-ti letech, s ubývajícími léty se procentuální vyjádření snižuje. Ve 14 letech získalo zkušenost 9 % žáků. 4,3 % mladistvých

získalo zkušenost ve 13 letech a 1 % během 12. roku života. O čtyři desetiny více, tedy 1,4 % žáků, získalo drogovou zkušenost v 11 letech či dříve. 45 % žáků zahrnutých do uvedeného šetření mělo první zkušenost s konopnými látkami, jako je marihuana či hašiš, necelá 3 % jako první nelegální drogu užila sedativa, 1,3 % užila prvně halucinogenní houby a necelé 1 % se dostalo do kontaktu s pervitinem (Miovský, 2000).

V tomto porovnání se obě studie téměř shodují. A klub ČR hovoří o prvním kontaktu s nelegální látkou, konkrétně marihuanou ve věku 14,6 let. Studie NEAD ukazuje, že největší množství dotazovaných (15 %) získalo první zkušenost s drogou v 15-ti letech. Tedy pouze o 4 měsíce později než uvádí A klub ČR.

Závěrem této kapitoly nutno podotknout, že přes mírné posuny k lepšímu nejsou výzkumy v oblasti drogových zkušeností žáků nijak povzbudivé. Ačkoliv je prodej alkoholických nápojů a tabákových výrobků legislativně upraven až od věkové hranice 18 let, většina mladistvých má s nimi zkušenost již na 2. stupni ZŠ, konkrétně do 13. roku věku. Jedním z důvodů tak nízké věkové hranice může být benevolence naší společnosti k užívání těchto látek. Většina lidí je přesvědčena, že alkohol a nikotin nepatří mezi návykové látky, proto jsou v rámci přípitku při slavnostních příležitostech dětem alkoholické nápoje často nalévány. Dospělí si jen stěží uvědomují, že děti a mládež jsou nejvíce ohroženou skupinou ve vztahu k návykovým látkám. V oblasti zkušeností s nelegálními návykovými látkami preferují dospívající tzv. měkké drogy, kde je riziko návykovosti a nepředvídatelnost účinků menší.

2. 4 Význam prevence ve škole, v rodině a ve městě

2.4.1 Systém prevence

Motto: *Deset deka prevence je lepší než půl kila léčby* (lidová moudrost)

Termín prevence je původem z latinského „*praeventia a znamená opatření učiněné předem, včasnou ochranu nebo obranu*“ (Kachlík, 2011, s. 72). Nešpor specifikuje, že účinná prevence má ovlivnit chování ve smyslu podpory zdraví, nikoliv pouze předat maximální informace bez ohledu na to, jak budou využity (Nešpor, 1996). Z pedagogického hlediska prevenci můžeme vnímat jako soubor intervencí s cílem zamezit či snížit výskyt a šíření negativních sociálních deviací. V našem případě užívání návykových látek, včetně opomíjeného alkoholu a kouření.

Galla v metodickém pokynu Úřadu vlády definuje drogovou prevenci jako: „*iniciativy, aktivity a strategie určené k tomu, aby se zamezilo negativním následkům spojeným s užíváním legálních a nelegálních drog*“. Mezi cíle těchto aktivit řadí především předejít (prvnímu) užití drogy, zabránit zneužívání drog, snížit míru obtěžování okolí uživatele nebo předcházet

problémům, do nichž se uživatel drog může dostat, např. konflikt se zákonem. (Galla, 2005, s. 11).

V rámci drogové problematiky rozlišujeme klasický systém prevence zahrnující (Vykopalová, 2001):

Primární prevenci, která předchází vzniku závislostí a zahajuje intervenci ještě předtím, než se problém spojený se závislostí vyskytne.

Sekundární prevenci, tedy adresnou a zahrnující ovlivňování ohrožených skupin žáků. Tato zkušenost může být ovlivněna řadou faktorů, jako je rodina, škola, skupina vrstevníků, sociální podmínky, životní styl aj. Včasná detekce patologického procesu a včasná intervence však mohou prognózu zlepšit.

Terciární prevence, která je prevencí recidiv ohrožení, omezuje důsledky problematického chování či zdravotních problémů, zabraňuje recidivě závislých a těch, kteří již absolvovali terapii (Vykopalová, 2001).

Dle Kapra může být primární prevence realizována ve formě specifické či nespecifické. Nespecifická primární prevence zahrnuje veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času. Tyto aktivity vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání.

Specifická primární prevence naopak zahrnuje aktivity a programy, které jsou zaměřeny na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků. Jde o:

- a) všeobecnou prevenci, která je zaměřena na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika,
- b) selektivní prevenci, která je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšenou hrozbu rizikového chování,
- c) indikovanou prevenci, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky (Kapr, 1991).

Štablová uvádí, že čím větší dávky a čím častěji člověk drogu užívá, tím rychleji se přibližuje k nezdravé úrovni spotřeby. Vedle abstinence nebo neuzívání drog lze jejich konzumaci rozdělit do pěti úrovní – na experimentování, společenskou konzumaci, návyk, zneužívání a závislost. Pro preventivní činnost je důležité uvést především první tři úrovně:

1. Experimentování – člověk drogu sám nevyhledává, pouze pocituje zvědavost, jakou drogu by mohl zkusit, aby udělal přátelům radost. Konzumace drogy je omezena na nízkou dávku

a několik jednorázových příležitostí. Fáze experimentování zatím nepřináší žádné negativní důsledky.

2. Společenská konzumace – v této fázi člověk drogu vyhledává a očekává od ní určitý efekt, stále ještě bez ustáleného schématu či závislosti. Užívání je pouze sporadické, bez omezení normálního běhu života či negativních účinků na zdraví.
3. Návyk – ve třetí fázi již existuje zavedené schéma konzumace, jeho pravidelnost ukazuje, že člověk ztratil nad drogou kontrolu. Člověk droze již propadl (Štablová, 1997).

Každý, kdo se chce věnovat preventivní činnosti, musí být důkladně obeznámen s právní úpravou problematiky i platnými opatřeními. Témata v oblasti prevence jsou ukotvena v následujících legislativních normách České republiky, jde především o:

- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. j.: 11 691/2004-24 *Pravidla pro rodiče a děti k bezpečnějšímu užívání internetu.*
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy, č. j.: 10 194/2002-14 *k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví.*
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy, č. j.: 14514/2000-51 *k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže.*
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy, č. j.: 14 423/99-22 *k výchově proti projevům rasismu, xenofobie a intolerance.*
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy, č. j.: 28 275/2000-22 *k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.*
- Vyhláška 72/2005 *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.*
- Zákon č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.*
- Zákon č. 140/1961 Sb., *trestní zákon.*
- Zákon č. 167/1998 Sb., *o návykových látkách.*
- Zákon č. 200/1990 Sb., *o přestupcích.*
- Zákon č. 202/1990 Sb., *o loteriích a podobných hrách.*
- Zákon č. 283/1991 Sb., *o Policii České republiky.*
- Zákon č. 359/1999 Sb., *o sociálně právní ochraně dětí.*
- Zákon č. 37/1989 Sb., *o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi.*
- Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.*

- Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů.

2.4.2 Význam prevence ve škole

Experimentování a následné nebezpečí vzniku drogové závislosti se stává v současné době čím dál větším společenským problémem, který, jak je patrné z dosavadních výše zmíněných výzkumů, bohužel nemá klesající tendenci. Proto je třeba klást veliký důraz na primární prevenci již na základní škole, kde většinou mladiství svou první zkušenost získávají.

Za preventivní činnosti ve škole můžeme považovat celou řadu aktivit, počínaje besedou s vyléčeným toxikomanem, přes otevření nového multifunkčního hřiště, konče projektovým dnem. Ne vždy jsou ale všechny dobře míněné aktivity ku prospěchu věci, ne vždy můžeme tvrdit, že mají pozitivní efekt. V některých případech mohou působit na děti přímo škodlivě. Kupříkladu výše zmíněná přednáška o škodlivosti užívání drog může v dospívajících naopak vzbudit chuť experimentovat. Proto je důležité si uvědomit, že žádná jednorázová akce nikdy plně nenahradí systematicky propracovaný preventivní program.

Dle McGratha můžeme za minimální preventivní program považovat: „*konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností*“ (McGrath, 2007). Preventivní program školy je sestavován metodicky a prevence na dobu 1 roku a podléhá kontrole České školní inspekce. V průběhu školního roku bývá vyhodnocován.

V příručce o efektivní školní drogové prevenci vydané Úřadem vlády ČR je školní program prevence drog definován jako: „*ucelená sada filozofických přístupů, dlouhodobých cílů, akcí a aktivit směřujících k prevenci (zne)užívání drog na školách*“ (Galla, 2005). Definice zahrnuje komplexní a celistvou řadu přístupů, dlouhodobých cílů, akcí a aktivit spojených s prevencí (zne)užívání drog na školách.

Dle Skácelové jsou hlavními pedagogickými principy preventivního programu ve výuce:

1. Jasně vymezené konečné a dílčí cíle. Stanovené cíle by měly korespondovat s MPP a vycházet z protidrogové koncepce jak na místní, tak na celostátní úrovni. Cíle jsou zaměřeny do dvou oblastí – výchova ke zdravému životnímu stylu a zvyšování odolnosti dětí a mládeže proti negativnímu působení nabídky drog.
2. Soustavnost a dlouhodobost. Veškeré aktivity a informace primární prevence by měly být uspořádány do funkčního systému, což znamená, že by nemělo jít o nahodilé či jednorázové akce. Témata protidrogové prevence by měla na sebe navazovat a měly by být tvořeny

spirálovitě tak, aby se v průběhu výchovně vzdělávacího procesu jednotlivá témata opakovala ve vyšší úrovni. V rámci dlouhodobého působení by se s primární prevencí mělo začít již od útlého věku v mateřských školách, na něž pak navazuje práce v základních a středních školách.

3. Požadavek přiměřenosti. Primární prevence by měla brát v potaz věk cílové skupiny a uspořádat tak náročnost obsahu sdělení informací. Čím nižší je věk, tím by se prevence měla více orientovat na podporu zdravého životního stylu a ochranu zdraví.
4. Princip názornosti. V prevenci využíváme pozitivní modely, s nimiž se může cílová skupina ztotožnit. Především by to měl být samotný lektor primární prevence. Jako nevyhovující se jeví didaktické a výukové filmy, jenž lze akceptovat jako pouhý doplněk živého interaktivního programu či jako prostředek k navození diskuze.
5. Princip aktivity. Interaktivní programy (např. vrstevnické programy) jsou více účinné než programy zaměřené jen na předání informací o drogách. Měla by být využívána samostatná práce či práce v malých skupinkách a stavět na zájmu a očekávání žáků.
6. Princip uvědomělosti. Žáci a studenti by měli pochopit úlohu a význam jim předávaných vědomostí a dovedností, které by posléze měli uplatnit v každodenním životě (Skácelová in Kalina a kol., 2003, str. 291-294).

Obdobně uvažují také Nešpor a Csémy v knize Zásady efektivní prevence z roku 1999.

Nešpor a kol. ve své knize Léčba a prevence závislostí uvádí tabulku Účinnosti strategií prevence škod působených návykovými látkami, kde představuje nejčastější strategie pedagogů:

Přehled strategií	Účinnost
Zastrašování	Neúčinné
Citové apely	Neúčinné
Prosté informování	Neúčinné
Nabízení lepších alternativ než alkohol či jiné návykové látky	Účinné u skupin se zvýšeným rizikem
Peer programy (aktivní účast předem připravených vrstevníků)	Účinné u skupin se středním rizikem (normální populace)
Prevence založená ve společnosti (community based prevention), tj. spolupráce různých složek společnosti	Účinné
Snižování dostupnosti návykových látek včetně alkoholu	Účinné, jestliže je provázeno i snižování poptávky po nich

Léčba anebo mírnění následků	Relativně účinné, zejména pokud jsou poskytnuty včas
------------------------------	--

Tabulka č. 1: Účinnost strategií prevence škod působených návykovými látkami

Zdroj: Nešpor, 1996, s. 21

Zajímavé je, že na rozdíl od Skácelové Nešpor považuje peer programy za prevenci, která nemá valný efekt u dospívajících se zvýšeným rizikem, především z toho důvodu, že problémový jedinec nebude vnímat svého neselehávajícího vrstevníka jako skutečného „peera“, tedy člověka ve stejné situaci a téže sociální skupiny (nemůže se s ním tedy dost dobře ztotožňovat a použít ho jako pozitivní model chování).

Velmi zajímavým a úspěšně fungujícím programem například v severských zemích jako je Švédsko, dále v USA, Baskicku či Japonsku je tzv. prevence založená na společenství neboli community based prevention. Hlavní myšlenkou tohoto programu je, že: *„prevence problémů působených alkoholem a jinými návykovými látkami je účinnější, jestliže je cílová populace koordinovaně ovlivňována z více stran“* (Nešpor, 1996, s. 25). V tom neoptimálnějším případě bude tato prevence zahrnovat působení nejen rodiny, školy, místní samosprávy a organizací zabývajících se mimoškolními aktivitami, ale také např. zdravotnických služeb či sdělovacích prostředků.

Vykopalová zveřejňuje jiné účinné strategie než Nešpor, které se snaží mladému člověku přiblížit přes vědomosti, sociální prostředí či osobní zájmy. Mezi osvědčené postupy řadí:

- Taktiku strachu odvádějící jedince od určitého chování
- Nabídku alternativních aktivit
- Interpersonální přístup
- Informativní přístup
- Ovládání emocí
- Zlepšení sociálních dovedností
- Včasnou detekci sociálního chování (Vykopalová, 2001).

Z hlediska prevence školy spatřuji těžiště práce nejen v plnění protidrogových programů, ale především v dlouhodobé práci se žáky školy.

2.4.3 Význam prevence v rodině

Rodina pokládá základ pro životní hodnoty a smysluplné trávení volného času, proto si myslím, že prostředí může působit výrazně preventivně a od experimentu a následného užívání návykových látek odrazovat.

Stabilní rodina s rituály, skupina vrstevníků či pedagogů s vhodnými modely chování, které drogy nepodporují, činí experiment či užívání návykových látek méně pravděpodobným. Nutné však je zmínit také opačnou variantu, tedy že někdy i vysoce rizikové prostředí nemusí mít za následek, že dítě začne brát drogy.

Nešpor a kol. v knize Alkohol, drogy a vaše dítě (2003) uvádí hlavní zásady prevence v rodině:

1. získat si důvěru dítěte

Rodiče by měli dítě povzbuzovat, aby s nimi mluvil (a přitom ho neodrazoval přílišným vyptáváním se), to, co dítě řekne, by měli rodiče umět vyjádřit vlastními slovy (tímto krokem dosáhnou rodiče dvojího cíle: jednak se ubezpečí, že informaci správně porozuměli, zároveň dávají najevo, že to, co jim dítě říká, je pro ně důležité), dítěti mohou odpovídat nejen slovy, ale také neverbálně (laskavý úsměv, poplácání po zádech, pokývání hlavou může být mnohdy tou nejsprávnější odpovědí), vynahrudit si na dítě alespoň chvíli denně, kdy se rodiče opravdu budou věnovat jen jemu.

2. hovořit s dítětem o alkoholu a návykových látkách

Pro rozhovor s dítětem by si rodiče měli zvolit vhodnou chvíli, kdy jsou děti v přátelském a uvolněném ladění. Mohou využít zájmu, který vzbudil nějaký program v televizi nebo skutečný příběh z jejich okolí. Na rozhovor je důležité se připravit a opatřit si potřebné informace.

3. předcházet nuditě

Lenivá zvědavost, nuda, nevázanost k rodině či ke zdravé skupině lidí je pro mladistvého jedním z důvodů, proč s drogou začít experimentovat. Abychom této situaci předešli, měli bychom posílit vazbu dítěte na rodinu (bývá užitečné, když se mladiství mohou do jisté míry podílet na rozhodování v domácnosti, pocit sounáležitosti v rodině v nich vyvolává také účast na společných pracích a chodu domácnosti, času stráveného s rodiči si děti cení, za odvedenou práci bychom neměli zapomínat dítě pochválit), dále můžeme povzbudit dítě ke kvalitním zálibám mimo rodinu (úspěchem je, když dítě u kvalitního zájmu vydrží, neměli bychom je nutit, aby vynikali či byli nejlepší, protože především neúspěšné děti bývají drogami nejvíce ohroženy).

4. být vzorem pro dítě a nositelem hodnot

Hodnoty, které pomáhají dítěti odmítat alkohol či jiné drogy: pravdivé přesvědčení (morální, náboženské, zdravotní, společenské) o nevhodnosti drog, respekt vůči tělesnému a duševnímu zdraví a jeho ochrana a podpora, schopnost se ovládat a být zodpovědný za své jednání (děti se samozřejmě neučí jen ze slov, ale především z jiných činů).

5. vytvořit dítěti zdravá rodinná pravidla

Prevenici problémů s drogami mohou předcházet následující pravidla: Pravidlo „žádný alkohol nebo droga u nezletilých“ (toto pravidlo má dítě chránit, nikoliv ho omezovat), pravidlo předem daných a logicky souvisejících důsledků porušení pravidla (dítě by mělo být informováno o tom, co bude následovat, pokud bude brát drogy – pozastavení kapesného, domácí vězení atd.), pravidlo neústupnosti vůči vydírání (pláč a výčitky dětí by neměly rodiče zviklat), pravidlo práva na kontrolu (rodiče by se neměli ostýchat zjistit, kde dítě skutečně je), pravidlo informovanosti (být připraven o drogách informovat, diskutovat, dítě se může na vytváření pravidel podílet, stanou se pro něj přijatelnějšími).

6. pomoci dítěti ubránit se nevhodné společnosti

Nejlepší pomocí je kvalitnější mladá společnost (rodiče by se měli zajímat o nabídku zájmových sdružení, sportovních klubů atd.), dále bychom měli dítě učit, aby si vážilo vlastní osobnosti (dítě se nemusí vrstevníkům za každou cenu přizpůsobovat, pokud má dostatek sebedůvěry, rodiče by se měli dítěte ptát, v čem se cítí jedinečné, popř. mu ukázat jeho přednosti), měli bychom dítě učit rozpoznat skutečné přátelství (s úctou k příteli, nikoliv bezohledné vztahy, kdy jeden druhého chce pouze využít), v neposlední řadě bychom měli dítě naučit za správných okolností umět odmítnout a stát si na svém (jde o sociální dovednost, kterou se díky rodičům mohou děti snadno naučit, kdo neumí odmítat, není svobodný, protože si nemůže vybrat).

7. posílit sebevědomí dítěte

Jak již bylo zmíněno v bodě 6, zdravé sebevědomí pomůže dítěti odmítat alkohol a drogy, jelikož lidé, kteří mívají s alkoholem a drogami problémy, mají často nízké sebevědomí. Rodiče by měli dítě především chválit (oceňovat také malé úspěchy, chválit i tehdy, pokud nedosáhne úspěchu, ale vyvinulo poctivou snahu), pomáhat dítěti dávat si rozumné cíle (měli bychom si uvědomit, nač dítě má a nač už nikoliv, potřebný klid a sebevědomí mu dodá i pocit, že ho máme rádi, i když neuspěje), pokud dítě udělá něco špatně, měli bychom kritizovat konkrétní chování, nikoliv dítě samotné, dále bychom neměli dítěti slibovat vzdušné zámky (dítěti bychom měli laskavě a věcně dát poznat i jeho slabiny a chyby, nikoliv z něj vychovávat absolutní jedničku, jelikož mu okolní svět nešetrně vezme iluze, neměli bychom se bez ostychu bát přiznat také vlastní slabiny), další důležitou radou je dávat dítěti přiměřenou odpovědnost za různé úkoly v domácnosti (dítě je tedy vnímáno jako ten, kdo má druhým co nabídnout), dávat dítěti najevo, že ho máme rádi (vztah rodičů k dítěti utváří jeho vztah k sobě samému, své city mu můžeme dát najevo nejen slovy, ale také dotekem, úsměvem).

8. vytvářet užitečná spojení

Rodiče by měli udržovat spojenectví především s druhým rodičem dítěte (i pokud jsou rodiče rozvedení, měli by v této situaci spolupracovat a dohodnout postup, v opačném případě by dítě rozporů mohlo využít ve svůj prospěch), dále také s širší rodinou (dítě mnohdy radám a argumentům naslouchá ochotněji, širší rodina může vyjasnit nedorozumění mezi rodiči a dítětem, muž z širší rodiny také může částečně nahradit chybějícího otce v rozvedeném manželství), velmi důležitá je bezesporu spolupráce se školou (učitelé a rodiče spolužáků se stávají přirozenými spojenci, kteří mají zájem na tom, aby se problémům s alkoholem a drogami předcházelo), spojenci se mohou stát také dospělí ze zájmové organizace či sportovního oddílu (to, že dotyční alkohol odmítají, posiluje i rodičovskou pozici), velmi užitečná může být také spolupráce rodičů z různých rodin (Existuje celá řada organizací, jejichž cílem je prevence problémů s alkoholem a drogami, v zahraničí např.: Daddy – otcové proti zneužívání nebezpečných drog u mládeže, Madd – matky proti řízení v opilosti, Safe Homes – bezpečné domovy. Rodiče, jejichž děti se dostanou do problémů s drogami, bývají často velmi osamoceni, v rodičovské organizaci si mohou poskytnout potřebnou oporu a sílu.)

Varovné signály aneb jak poznáme, že dítě bere drogy? Na tuto otázku bohužel neexistuje jednoduchá odpověď. Zejména pokud jde o dospívající mládež, mohou být změny chování a výkyvy nálad následkem dospívání, případně problémů ve škole (špatný prospěch, šikana, nešťastná láska).

Koryntová z občanského sdružení SANANIM zaměřeného na prevenci a léčbu drogové závislosti uvádí, v jakých případech by rodiče měli zbystrit pozornost:

1. změny nálad (velké výkyvy v náladách, rychlé a prudké přechody hraničící až s agresivním chováním, dlouhodobé smutky)
2. změny energie (nespavost x velká spavost, klesající víčka, neutuchající energie i více než 24 hodin)
3. změny v chování (problémy s dodržováním dohodnutých pravidel, náhlá nedochvilnost)
4. změna v potřebě financí, prodávání nebo mizení věcí
5. změna názorů a oblékání
6. změna vzhledu (změna váhy, rysy v obličeji, oči, výraz tváře)
7. změna koníčků, případně jejich zanedbávání
8. změna okruhu přátel, se kterými se stýká (Koryntová, 2009).

Pro úplnost doplňuji další společné známky zneužívání alkoholu a drog: náhlé zhoršení školního prospěchu (neomluvené hodiny, pozdní příchody do školy), ztráta zájmu o učení, ubývání alkoholu a prášků v domácnosti, útky z domova, tajnůstkářství, tajemné telefonní

hovory, lhaní, rozporná tvrzení, problémy se zákonem (krádeže, výtržnictví, rvačky), tendence vyhýbat se rodičům (Nešpor, 2003).

Rizikové skupiny – které děti jsou ještě víc ohroženy? Evropské monitorovací centrum pro drogy a drogovou závislost (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) ve svém dokumentu Drogy a ohrožené skupiny lidí uvádí rizikové skupiny, které jsou drogami nejvíce ohroženy. Patří sem: mladiství pachatelé, mladiství v ústavní péči, žáci, kteří předčasně ukončili školní docházku, studenti se sociálními nebo studijními problémy a mladiství, kteří žijí ve znevýhodněných rodinách nebo čtvrtích, kde se koncentruje mnoho rizikových faktorů a problémů spojených s užíváním drog (EMCDDA, 2008).

Nelze opomenout také rizikové situace, kvůli kterým dítě k drogám utíká, jako je: vleklý problém v rodině dítěte, problémy s alkoholem a drogami u rodičů, špatný prospěch ve škole, dítě zanedbané s nedostatečně uspokojenými citovými potřebami, dítě s poruchou pozornosti a hyperaktivitou či dítě se sklonem k násilí.

Chvíla a Vengřínová uvádějí osobnostní teorii, kde sledují především strukturu osobnosti a ty vlastnosti, které mohou rizika abúzu zvyšovat. Hovoří o 5 skupinách predisponovaných dětí, potažmo osob:

1. osoby zvýšeně citlivé, úzkostné, zranitelné
2. osoby extrovertní, konfliktní
3. osoby s nízkou inteligencí, dlouhodobými poruchami chování
4. psychopatické osobnosti
5. neurotici (Chvíla, Vengřínová, 1989).

Otázkou, která je relevantní pro téma této práce, je také nabídka diagnostických nástrojů pro zjišťování možného vzniku závislosti. Kromě klasických vyšetřovacích postupů, jako je psychologické vyšetření, diagnostika na úrovni rodinného systému, sociální či somatické šetření může škole poskytnout zajímavé informace také běžně dostupný dotazník amerického profesora R. E. Tartera, který vznikl jako skrínigový nástroj k identifikaci rizikových faktorů u dětí a dospívajících (Nešpor, 1996, s. 25).

V závěru této podkapitoly bych ráda shrnula, že za nejvýznamnější protektivní faktory rodiny, způsob, jak uchránit dítě před experimentováním s drogami, považuji pozitivní vzor a hodnoty rodičů, podporu volnočasových aktivit a jasně stanovená pravidla. Na podpoře, nabídce a dostupnosti volnočasových aktivit se z velké míry podílí také město, o jehož možnostech prevence budu hovořit v další podkapitole.

2.4.4 Význam prevence ve městě

Hlavním nástrojem kontroly a omezování kriminality a sociálně patologických jevů je bezpečnostní politika státu. Celý systém prevence v ČR stojí na třech úrovních: národní, krajské a městské. Koncepce prevence kriminality hlavního města Prahy definuje tyto 3 úrovně následovně: (Hánová, 2013).

Národní úroveň

Jejím hlavním cílem je zajistit jednotný výkon státní politiky v oblasti prevence kriminality a to na celém území ČR. Dílčím cílem je možnost analyzovat a realizovat systémový přístup k řešení problémů. Na této úrovni funguje *Republikový výbor pro prevenci kriminality*, který rozhoduje o finanční podpoře v této oblasti.

Na národní úrovni by se měly objevovat aktivity, které ovlivňují míru trestné činnosti, pocit bezpečí, sociální integraci a prevenci ať už kriminality nebo prevenci sociálně patologických jevů, konkrétně jde o:

- celorepublikové preventivní programy
- výzkumy, studie a evaluace
- mediální kampaně a informování občanů
- a především: vzdělávání odborníků, kteří pracují v oblasti prevence kriminality či sociálně patologických jevů

Krajská úroveň

Cílem všech krajů by mělo být zvýšení zodpovědnosti za bezpečnost občanů a posílení jejich role v této oblasti. Nástrojem mohou být Krajské programy prevence kriminality, které však nemusí být realizovány v celém kraji, ale pouze na městské úrovni. Na realizaci tohoto programu obdrží kraj od státu vázané finanční prostředky. Kraj posléze rozhoduje o realizaci konkrétních programů v samostatné působnosti.

Městská úroveň

Cílem města je snížit trestnou činnost, zvýšit pocit bezpečí občanů a vytvořit stabilní systém prevence kriminality.

Prevence na všech úrovních by měla zahrnovat:

- Sociální opatření, která se zabývají nejen sociálními, ale také ekonomickými problémy. Cílem je změnit nepříznivé socioekonomické prostředí u ohrožených skupin obyvatel.
- Situační opatření – cílem je omezení příležitostí k páčání trestné činnosti především nasazováním technických opatření.

- Informování občanů a jejich aktivizace – cílem je zapojení občanů do aktivního způsobu zvyšování bezpečnosti, včetně informování o účinných formách obrany.
- Budování realizačních kapacit – v tomto případě jde především o finanční podporu posilování systému prevence.

Podle mého názoru by města měla cílit především na mládež ohroženou sociálně patologickými jevy a to nejen na prvopachatele, ale také na recidivisty. Další ohroženou skupinou by mohli být senioři či zdravotně handicapovaní občané. Pro zvládání obtížných životních situací je podle mého názoru ideální zřízení nízkoprahového klubu. V kompetenci měst je také zřizování nových sportovišť či center pro smysluplné trávení volného času dětí a mladistvých.

2.5. Specifika užívání návykových látek u žáků ZŠ

Pro pochopení specifík užívání návykových látek mladistvými je nutné si tento věk nejprve charakterizovat.

Starší školní věk je začleněn do 11. až 16. roku života, zpravidla začíná nástupem na 2. stupeň základní školy a trvá do ukončení povinné školní docházky. Z biologického hlediska hovoříme o období pubescence.

V období pubescence jsou na dospívajícího kladeny požadavky dospělé společnosti, měl by se stát nezávislým na rodičích, vytvářet heterosexuální vztahy, přizpůsobovat se vrstevníkům či volit budoucí povolání. Vlivem sociálních a biologických faktorů může být v chování dospívajícího patrná rozkolísanost či konfliktnost.

Během tohoto období dochází ke změnám v oblasti tělesné, sociální i psychické.

2.5.1 Biologické změny

Období dospívání představuje v rámci tělesných změn obrovský mezník, kdy dochází k dovršení pohlavní zralosti a z dítěte se tedy stává člověk schopný reprodukce. Steinberg a Belsky upozorňují, že změny hormonální produkce mohou výrazně ovlivnit také prožívání a chování mladistvého (Steinberg & Belsky in Vágnerová, 2005, s. 326).

Mezi viditelné i pociťované znaky tělesné proměny patří například růst postavy, proměna proporcí, sekundární pohlavní znaky, funkce pohlavních orgánů či sexuální prožitky. Tělesný vzhled je důležitou součástí identity a celé období dospívání je doprovázeno pochybnostmi o svém zjevu.

Vágnerová upozorňuje na problém tzv. sekulární akcelerace, který charakterizuje jako urychlení biologického dospívání vnějšími podněty (Vágnerová, 2005, s. 326).

Langmaier se tomuto tématu věnuje podrobněji a říká, že rychlejší nástup tělesného vývoje sebou nese také urychlení v oblasti duševního vývoje, současně však umožňuje dokončit plný rozvoj všech potencií (Langmaier, 2006, s. 146).

Psychické a fyziologické změny u dívek nastupují rychleji než u chlapců. Tyto odlišnosti však můžeme spatřovat také u stejného pohlaví. Některá děvčata mají ve 12-ti letech již plně vyvinuty druhotné pohlavní znaky, u jiných naopak ještě převládá dětský vzhled.

Šimíčková Čížková upozorňuje, že u dívek je toto období relativně kratší a uzavřenější, u chlapců tento vývojový proces trvá déle a je difúznější. U chlapců proto můžeme předpokládat větší výchovné problémy nejen ve škole, ale také v rodině (Binarová in Šimíčková Čížková, 2005, s. 102). Díky tomuto tvrzení můžeme předpokládat, že chlapci v porovnání s děvčaty budou mít větší zkušenosti v oblasti alkoholu, nikotinu či nelegálních návykových látek.

2.5.2 Sociální změny

Dle Eriksonovy teorie psychosociálního vývoje přichází po klidném období latence období rozvoje identity, kdy proti identitě stojí konfuze rolí. V období dospívání se mění sebepojetí, dospívající usiluje o sebevymezení, odmítá sociální konvenci či tradici. Helus upozorňuje na změnu v sociální oblasti, kdy se mladistvý vymaňuje z těsné vazby na rodinu a snaží se vytvářet svoje osobní výběrové vazby, ve kterých realizuje svou samostatnost (Helus, 1997, s. 114). S tímto věkem je spojeno také získávání nových zkušeností, což může být podle mého názoru východiskem pro experimentování s drogami.

Čáp uvádí, že z hlediska sociálních změn je toto období obdobím vnitřních a vnějších konfliktů (především s rodiči), poznamenané zmatky z probuzené sexuality a vnitřními krizemi, tendencí k osamostatňování se a revoltě proti rodičům, zájmem sama o sebe, snahou proniknout do světa dospělých, vzdorem, předstíranou hrubostí, ale vnitřní sentimentalitou (Čáp, 2001). Dospívající se proto mohou ocitát v určitém sociálním vakuu, kdy svým fyzickým vzhledem již nepatří do dětského věku, ale jako dospělý ještě není akceptován z důvodu infantilních projevů ve svém chování (Binarová in Šimíčková Čížková, 2005, s. 105).

Pro pubescenta se stává čím dál tím důležitější začlenění se do skupiny svých vrstevníků, kde se nejčastěji sdružují podle společného zájmu. V této době se mohou začít vytvářet první party, kde se jako vůdce objevuje přirozená autorita, která svým vlivem může překonat autoritu rodiče. Tento fakt definuje také Langmaier, který uvádí, že nové vztahy dávají dospívajícímu jistotu a poskytují mu zázemí v době, kdy se rozvolňují rodinné vazby (Langmeier, 2006, s. 154). Vztahy však nemusí být tak pevné, dochází k častému střídání kamarádů či rivalitním střetům mezi nimi.

V oblasti sociálního vývoje uvádí Vágnerová dva důležité mezníky období dospívání – ukončení povinné školní docházky, volba dalšího profesního směřování a získání občanského průkazu (Vágnerová, 2005, s. 346). Z vlastní praxe si dovoluji dodat, že o volbě povolání mnohdy rozhodují především rodiče bez ohledu na záliby či schopnosti dítěte.

2.5.3 Psychické změny

Langmaier definuje psychologickou charakteristiku v období dospívání především jako období emoční instability, typické jsou časté změny nálad směřující spíše k negativním rozladám, impulsivita či nestálost (Langmeier, 2006, s. 147). Tato proměnlivost citů může mít až afektivní ráz, tedy, že vzniknou náhle, jsou prudké, krátkodobé a bývají často vystřídány jinou citovou kvalitou. Chování je výbušné, bez nepatrného podnětu se mohou objevit intenzivní reakce smíchu, smutku či vzteku. Pro rodiče či učitele je toto období velmi náročné, jelikož mladistvý může reagovat přecitlivěle či výbušně i v situacích, které v minulosti změnu nálady nezpůsobovaly. Tato přecitlivělost, někdy až necitelnost či hrubost může být pouhým maskováním skutečného emočního ladění. Jde především o situace, kdy je ze strany okolí zraněna či ponížena sebedůvěra jedince. Jako rodiče či vychovatelé bychom si také měli být vědomi citlivosti vůči nespravedlnosti či kritice dospívajícího a to především v oblasti vzhledu. I přes tyto projevy touží mladiství po uznání, kontaktu s dospělými a jejich akceptování.

K těmto znakům navíc mohou přistupovat střídání ochablosti s fází vystupňované aktivity či zvýšená unavitelnost. Jelikož dospívající nerozumí těmto psychickým projevům, mohou utíkat do svého soukromého citového světa či do vystupňovaného denního snění (Langmeier, 2006, s. 147).

Pubescentově fantazii přikládá veliký význam také Trpišovská (1998), která v ní spatřuje největší úskalí pro budoucí výchovné problémy. Autorka dodává, že vhodně vedenou činností se fantazie nemůže stát nebezpečnou. Nejlépe ji můžeme usměrňovat při smysluplném trávení volného času. Na druhou stranu mohou negativně fantazie ovlivňovat také média, jako jsou akční filmy, počítačové hry či nevhodná literatura (Trpišovská, 1998). Nejlepší prevencí výchovných obtíží spatřuji v možnosti adolescenta uplatnit své názory i fantazii.

2.5.4 Specifika užívání návykových látek u dospívajících

V následující kapitole se budu zabývat specifiky užívání návykových látek u žáků ZŠ, kteří vstoupili do období dospívání. Čačka uvádí, že mezi výrazné znaky adolescence patří preferování intenzivních prožitků, snaha o absolutní řešení a snaha dosáhnout všeho ihned, neodkladně. Tentýž autor dále uvádí, že mezi dalšími příčinami užívání drog v období dospívání

může být nuda, zvědavost, vliv party, vzor dospělých, únik před vnějšími a vnitřními problémy či touha po euforizačním účinku (Čačka, 2000). V těchto charakteristikách spatřuji možný zdroj k experimentování s návykovými látkami. V případě nestálého rodinného prostředí se mladistvý může nechat snadno ovlivnit partou, čímž se cesta k experimentování s drogami stává otevřenější. Statistiky dokazují, že až 80 % drogově závislých mladistvých začínalo konzumací v partě (Zášková, 2004). Tyto faktory považuji za největší a nejčastější příčinu v užívání návykových látek.

Kromě Čačky se sociálními faktory zabývá většina autorů věnující se této problematice. Kupříkladu Vašutová uvádí jako první ze dvou specifických příčin užívání návykových látek u mladistvých výše zmíněné sociální faktory. Ty spočívají ve vlivu, který je způsobený neutěšenými rodinnými faktory. Jako druhou příčinu uvádí psychologické faktory, jako je nízké sebehodnocení, malá sebedůvěra či asertivita, vysoký stupeň úzkosti či tendence k impulzivnímu chování. Tatáž autorka obecně uvažuje o příčinách jako o tendenci dosáhnout „něčeho lepšího“ z důvodu dekompenzace problémů, kterými může být hyperaktivita či porucha pozornosti (Vašutová, 2005, s. 210).

O rodinných faktorech uvažuje také Zášková, která říká, že 30 % závislých mladistvých pochází z rozpadlých rodin z důvodu rozvodu rodičů a dalších 10 % v důsledku úmrtí. Dále dodává, že se v rodinách mladistvých závislých vyskytuje trvalý nesoulad mezi rodiči, spolu s nedostatkem vřelosti či disciplíny (Zášková, 2004, str. 48).

Téma špatného vzoru v rodině jako příčině užívání návykových látek uvádí také Trpišovská. S touto problematikou souvisí touha dostat se k penězům, která může vyústit v krádeže, či neúcta vůči starším lidem, hrubost a odmítání (Trpišovská, 1998).

Hajný tuto problematiku rozpracovává hlouběji a nazírá na ni z pohledu propojení závislosti s jistým druhem rodinných problémů. Zmiňuje 4 specifické modely:

- Závislost traumatického typu – vyskytuje se u mladistvého jako náhlá reakce na trauma, konflikt či pocit úzkosti. Mezi typické problémy rodiny patří zneužití, úmrtí, odchod jednoho z rodičů či onemocnění.
- Neurotická závislost – nejčastější typ závislosti, vyvíjí se v rodině, kde se hromadí napětí a nevyřešené vztahové problémy, panují zde neshody mezi rodiči (i mezigeneračně) či je jedno z dětí významně přetěžováno.
- Přečlová závislost – vyskytuje se u jedince z rodiny s těžkou psychickou zátěží či v zálibě v podivných zájmech, jako je esoterika či sekty.
- Sociopatická závislost – typickou rodinou pro rozvoj sociopatické závislosti je rodina, kde figuruje lhostejnost, kriminalita, zneužívání, násilí (Hajný, 2003, str. 143).

Svébytný pohled na závislosti nabízejí psychoanalytici, kteří považují zneužívání alkoholu za regresi či fixaci orálního stádia. Orální stádium odpovídá kojeneckému věku a dítě dosahuje slasti ve spojení s komplexní orální aktivitou, například dumláním (Mečíř, 1989, s. 30).

Snad největší pozornost práci se závislou mládeží věnuje v českém prostředí Nešpor, dle něhož uvádím některá specifika užívání návykových látek dospívajícími:

- V porovnání s dospělou populací se u adolescentů vytváří závislost mnohem rychleji (u dospělého jedince může závislost vznikat během několika let, u dospívajících již během několika měsíců).
- Z důvodů nižší tolerance, menších zkušeností či typickému sklonu k riskování existuje u mladistvých větší riziko těžkých otrav, které jde ruku v ruce s vyšším rizikem nebezpečného jednání pod vlivem návykové látky (těžký úraz, nehoda).
- Oproti dospělé populaci užívají mladiství širší spektrum návykových látek a častěji látky kombinují.
- Dle mínění téhož autora dochází díky návykovým látkám k častějším problémům v sociální oblasti mladistvého (škola, rodina, trestná činnost).
- U mladistvých užívajících návykové látky je patrné opoždění v psychosociálním vývoji, jako je oblast vzdělávání, sociálních dovedností či emočního vývoje, zároveň dochází k narušování sítě mozkových buněk, který vede k dalšímu znevýhodnění jedince.

S tímto tvrzením mohu naprosto souhlasit, mladiství, kteří mají dlouhodobější zkušenost s návykovými látkami, potřebují z pedagogického hlediska více času a pozornosti pedagoga než děti bez zkušenosti.

Autor v závěru upozorňuje na fakt, že ačkoliv jsou recidivy u adolescentů častější než u dospělých, prognóza je příznivější z důvodu přirozeného procesu zrání. Tento proces se stává dle autora tzv. „*tichým spojencem léčebných snah*.“ (Nešpor, 2011, s. 53-54). Opět nelze než souhlasit, na základě praxe, kterou jsem se závislými dětmi absolvovala, mohu konstatovat, že čím později se adolescent dostane do kontaktu s návykovou látkou, tím jsou rizika menší, jelikož organismus a psychika jsou vyzrálejší.

2.6. Závěr teoretické části

V teoretické části se zabývám současnými výzkumy věnujícími se drogovým zkušenostem žáků základních škol. Z těchto výzkumů dále vycházím v empirické části a v diskusi je porovnávám se svými výsledky. V teoretické části je velký důraz kladen na prevenci. V současné době je velkým tématem zodpovědnost za prevenci: měla by za ni být zodpovědná rodina, škola nebo

snad město či stát? Velmi často je zodpovědnost přesouvána z jedné instituce na druhou. Osobně považuji za nejdůležitější roli rodiny. Rodina je první sociální skupinou, která dává dětem zdravý základ pro jejich budoucí rozhodování. Klima v rodině velmi často rozhoduje o tom, zda dítě začne své problémy řešit drogou či nikoliv. V případě, kdy dítě pochází z rodiny kuřáků či alkoholiků, může se o škodlivosti návykových látek dozvědět právě až ve škole. Škola však může působit nejen preventivně, ale také rizikově díky vlivu vrstevníků. A právě školní mládež je jedna z nejvíce rizikových skupin, jelikož u ní vzniká závislost rychleji než u dospělých jedinců. Výzkumy dokazují, že věk, kdy dochází k experimentování s návykovými látkami, se dlouhodobě snižuje.

Příčinou může být nejen snadná dostupnost (převážně alkoholu a cigaret), ale také jistá benevolence společnosti. Na to, jak dítě bude jednat, má vliv nejen rodina, ale také škola a město či stát. Tyto instituce mohou výrazně ovlivnit to, zda dítě bude v užívání drog pokračovat či nikoliv. To, zda se rozhodne pro kvalitní trávení volného času, nebo sáhne po droze jako náhražce. Pokud ke zneužívání drog opravdu dojde, neměli bychom před problémem zavírat oči, ale obrátit se na odborníky a věc začít řešit.

3 Případová studie Návykové látky u žáků ZŠ a prevence jejich zneužívání ve městě Odolena Voda

K navržení potřebných změn, které by vedly k účinnější prevenci, je vhodné komplexněji analyzovat stávající podmínky, proto jsem se rozhodla zpracovat případovou studii, která by ukázala současný stav zneužívání návykových látek u žáků a žákyň základní školy ve městě Odolena Voda a umožnila formulovat doporučení pro zlepšení preventivních opatření.

Pojetí případové studie v odborné literatuře není zcela jednotné. Dle Roberta Yina může mít případová studie jak kvalitativní, tak kvantitativní charakter (Yin, 1994). Simon definuje případovou studii jako: „*hloubkové prozkoumání z rozmanitých perspektiv složitosti a komplexity konkrétního projektu, politiky, instituce nebo systému v kontextu reality*” (Simon, 2009, s. 21). Dle Eisenhardta můžeme případovou studii vnímat jako výzkumnou strategii zaměřující se na porozumění dynamice, která je prezentována na jednom souboru (Eisenhardt, 1989). Pro záměry mého výzkumu považuji za vhodnější přiklonit se k pojetí Simonovu a pokusit se zprostředkovat pohled na sledovaný jev (zneužívání návykových látek) v perspektivě města a školy.

3.1 Formulace výzkumného problému a cílů případové studie

Výzkumný problém dle Chrásky definujeme zcela konkrétně, jednoznačně a v tázací formě. Dále problém musí implikovat možnost empirického ověřování. V neposlední řadě autor doporučuje problém vyjadřovat jako vztah mezi dvěma a více proměnnými (Chráska, 2006).

Výzkumným problémem se v případě mé diplomové práce stává otázka: Jaké drogové zkušenosti mají dospívající žáci, a jakým způsobem se na drogové prevenci podílí město a Základní škola Vítězslava Háalka Odolena Voda?

Otázka byla operacionalizována prostřednictvím následujících cílů:

1. Zmapovat situaci zneužívání návykových látek u žáků 2. stupně ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda a poskytnout škole kvalitativně zjištěná data, která se stanou východiskem primární prevence a povedou ke zlepšení současného stavu ve škole.
2. Přiblížit dosavadní preventivní strategii školy.
3. Postihnout názory na prevenci ze strany města a školy.
4. Na základě porozumění situaci navrhnout opatření pro preventivní činnost především školy, v neposlední řadě také města.

3.2 Výzkumné metody

Pro zpracování případové studie jsem zvolila smíšený výzkumný design, využila jsem tedy kombinaci jak kvalitativní, tak kvantitativní metodologie. Pro zjištění drogové problematiky ve škole i ve městě by dotazníkové šetření nebylo dostačující, proto byl výzkum doplněn také o rozhovory a analýzu školních dokumentů.

3.2.1 Dotazníkové šetření

V rámci zjišťování drogových zkušeností žáků ZŠ Vítězslava Háška Odolena Voda byl proveden kvantitativní výzkum. Technika sběru dat byla provedena pomocí dotazníkového šetření.

Dotazníkové šetření Maňák vymezuje jako: „*soubor přesně formulovaných, standardizovaných otázek předkládaných respondentům v písemné podobě za účelem zjištění specifických údajů, názorů, postojů nebo mínění*“ (Maňák, 1994, s. 50). Metoda dotazníku nabízí možnost poměrně rychle a velmi ekonomicky shromáždit velké množství informací od velkého počtu respondentů. Zvolená metoda se tedy jeví jako nejvhodnější pro získání informací o drogových zkušenostech žáků (porovnání výsledků mezi chlapci a dívkami, procentuální vyjádření atd.).

Díky povrchovosti této metody však nelze jít do hloubky dané problematiky, proto jsem se rozhodla doplnit výsledky také o analýzu školní dokumentace a rozhovory s metodičkou prevence ZŠ Mgr. Monikou Vodičkovou a místostarostou města Ing. arch. Ing. Tomášem Lohniským a analýzou školních dokumentů, konkrétně Minimálního preventivního programu školy.

Konstrukce dotazníku

V dotazníku jsem použila 20 otázek. Dle dělicího kritéria míry volnosti rozlišujeme v dotazníku 14 uzavřených otázek, 5 polouzavřených a poslední otázku otevřenou. 6 z 20 otázek jsou otázkami parametrickými, které jsou charakteristické tím, že: „*varianty odpovědí tvoří určité kontinuum od jednoho pólu odpovědí k pólu opačnému*“ (Pelikán, 1998). 13 otázek je neparametrických.

Kromě otázek zaměřených na samotný výzkum se v dotazníku objevily také otázky tzv. pomocné, konkrétně dvě identifikační otázky, které mají za úkol respondenty rozdělit podle pohlaví a věku a nacházejí se na samém začátku dotazníku.

Následující otázky jsou zaměřeny na zkušenost s nikotinem, alkoholem či nelegální drogou. Většina otázek má podobu otázek s výběrem z více možností, kde je povolena pouze jedna odpověď.

Snažila jsem se pokládat stručné, jasně formulované otázky, kterým každý porozumí. V případě nepochopení mě žáci neprodleně kontaktovali (nejčastěji se doptávali, co znamená slovo abstinovat – otázka č. 19). Celý dotazník je připojen v příloze č. 1.

Anonymita dotazníku

V drogové problematice je nutné, aby žáci byli přesvědčeni o naprosté anonymitě odpovědí. Již v úvodu jsem žáky ujistila, že získaná data nebudou použita proti nim.

Doufám, že díky anonymitě dotazníku jsou zjištěná data pravdivější a že naopak anonymita dotazníku žáky nespádala k nezodpovědnému vyplnění.

I kvůli značné citlivosti údajů jsem zvolila formu vyplnění na internetovém serveru www.vyplnto.cz.

Na tento problém upozorňuje také Pelikán, když říká, že je nutné počítat se subjektivitou výpovědí a že bychom si měli dávat pozor na odpovědi, které nemusí být vždy pravdivé. Hlavně, co se týče otázek intimnějšího charakteru, se respondent může odpovědi záměrně vyhnout nebo se může vědomě či podvědomě stylizovat (Pelikán, 1998).

Výzkum na ZŠ byl povolen ředitelkou školy Mgr. Ivanou Ullmannovou a byl realizován pod záštitou metodičky a prevence Mgr. Moniky Vodičkové. Samotné dotazníky jsem administrovala osobně. Etická stránka výzkumu byla ošetřena následovně: Bylo zaručeno důvěrné zacházení s výzkumnými daty, byla zajištěna nezkrácená prezentace výzkumných výsledků, byla zachována vědecká objektivita výzkumu, zkoumané osoby byly chráněny před osobním poškozením, byla respektována práva zkoumaných osob na soukromí a důstojnost, role výzkumníka nebyla zneužita k jiným neprofesním účelům (Jeřábek, 1992).

Samotný výzkum ve škole proběhl v rozmezí od 7. 12. 2014 do 5. 1. 2015. Vyplňování dotazníků probíhalo pouze v mé přítomnosti, nikoliv v přítomnosti vyučujícího, takže žáci měli jistotu, že díky zvolené formě získaná data přišla do ruky přímo mně a že odpovědi neuvidí učitelé, kteří by žáky mohli identifikovat dle písemného projevu (u otevřené otázky).

Výzkumné otázky a hypotézy dotazníkového šetření

Hlavní výzkumná otázka zněla: „*Mají žáci 2. stupně ZŠ Vítězslava Háška Odolena Voda zkušenost s alkoholem, nikotinem či nelegálními drogami?*“

Vedlejší výzkumná otázka, na kterou byla během výzkumného šetření hledána odpověď, zněla: „*Kolik procent žáků 2. stupně ZŠ Vítězslava Háška Odolena Voda vyzkoušelo alkohol, nikotin či nelegální drogu?*“

Pro dotazníkové šetření byly stanoveny následující hypotézy:

H1: Drogové zkušenosti u chlapců jsou větší než drogové zkušenosti u dívek na 2. stupni ZŠ Vítězslava Háška Odolena Voda.

Ho: V drogových zkušenostech žáků nejsou statisticky významné rozdíly mezi pohlavími.

Ha: V drogových zkušenostech žáků je statisticky významná závislost mezi pohlavími.

Předpokládám, že chlapci budou mít větší zkušenost s nelegálními návykovými látkami, především s alkoholem a nikotinem, než dívky. Dívky považují při experimentování za opatrnější.

K ověření této hypotézy sloužila následující položka: otázka č. 1 a 6 (pohlaví, zkušenost s nikotinem), dále 1 a 15 (pohlaví, zkušenost s nelegální návykovou látkou), 1 a 10, 11, 12, 13 (pohlaví, zkušenost s pivem, vínem, tvrdým alkoholem, koktejly). Úplné znění všech otázek je přiloženo v příloze č. 1 – dotazníkové šetření.

H2: Děti z neúplných rodin mají větší drogovou zkušenost než děti z rodin úplných.

Ho: V drogových zkušenostech nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi z úplných a neúplných rodin.

Ha: V drogových zkušenostech je statisticky významná závislost mezi dětmi z úplných a neúplných rodin.

Předpokládám, že z důvodů neúplného rodinného zázemí a problémům s tímto spjatých mají tyto děti větší zkušenost s návykovými látkami než děti z rodin úplných.

K ověření této hypotézy sloužila následující položka: otázka č. 4 a 6 (úplnost rodiny, zkušenost s nikotinem), otázka č. 4 a 15 (úplnost rodiny, zkušenost s nelegální návykovou látkou), otázka č. 4 a 10, 11, 12, 13 (úplnost rodiny, zkušenost s pivem, vínem, tvrdým alkoholem a koktejly).

H3: Děti kuřáků mají větší zkušenost s drogou než děti nekuřáků.

Ho: V drogových zkušenostech nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi kuřáků a dětmi nekuřáků.

Ha: V drogových zkušenostech je statisticky významná závislost mezi dětmi kuřáků a nekuřáků.

Předpokládám, že z důvodu špatného vzoru mají děti kuřáků větší zkušenost s návykovými látkami než děti z nekuřáckých rodin.

K ověření této hypotézy sloužila následující položka: otázka č. 9 a 6 (kouření rodičů, zkušenost s nikotinem), otázka č. 9 a 15 (kouření rodičů, zkušenost s nelegální návykovou látkou), otázka č. 9 a 10, 11, 12, 13 (kouření rodičů, zkušenost s pivem, vínem, tvrdým alkoholem a koktejly).

H4: Děti s vyššími příjmy (kapesné) užívají častěji drogy než děti s nižšími příjmy.

Ho: V drogových zkušenostech nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi s vyšším kapesným a dětmi s nižším kapesným.

Ha: V drogových zkušenostech je statisticky významná závislost mezi dětmi s vyšším kapesným a dětmi s nižším kapesným.

Předpokládám, že díky větším finančním příjmům mají děti více možností s nelegálními návykovými látkami začít experimentovat.

K ověření této hypotézy sloužila následující položka: otázka č. 5 a 6 (výše kapesného, zkušenost s nikotinem), otázka č. 5 a 15 (výše kapesného, zkušenost s nelegální návykovou látkou), otázka č. 5 a 10, 11, 12, 13 (výše kapesného, zkušenost s pivem, vínem, tvrdým alkoholem a koktejly).

Výzkumný vzorek

Samotnému výzkumu předcházela pilotáž, při které jsem na malém vzorku zkoumaných osob ověřovala správnost, srozumitelnost a vhodnost formulace otázek v plánovaném dotazníku. Tento předvýzkum probíhal u 34 žáků ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda v říjnu roku 2014.

Výzkumným vzorkem, ve kterém byl výzkum prováděn, byli žáci a studenti 2. stupně ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda.

Jelikož respondenti okamžitě vyplněné dotazníky posílali na výše uvedený server, byla dosažena 100% návratnost.

Celkové složení statistického souboru bylo 123 respondentů. Průměrná doba vyplňování byla: 5:17 minut.

Ke zpracování a vyhodnocení získaných odpovědí byl použit program MS-Excel, ve kterém bylo zjišťováno procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí.

3.2.2 Rozhovor

Pro postižení těžiště prevence města a školy (cíl č. 3) jsem vybrala metodu rozhovoru. Této metody se využívá při sběru dat od menšího počtu respondentů. Můžeme ji tedy považovat spíše za pomocnou metodu s cílem získat poznatky specifického druhu, které doplňují, rozvíjejí nebo ověřují data získaná jinými metodami (Hyhlík, Nakonečný, 1968). Dle Hendlova dělení rozhovoru jsem zvolila rozhovor pomocí návodu. Výhodu tohoto rozhovoru spatřuji v připraveném návodu, který představuje seznam otázek či témat, která s dotazovaným probrat. Během rozhovoru jsem však nebyla vázána na jejich pořadí, ale zůstávala mi volnost, kdy a jakým způsobem získávat informace, které osvětlí daný problém (Hendl, 1999).

Pro rozhovor jsem vybrala místostarostu města Odolena Voda a předsedu komise pro bezpečnost a prevenci kriminality Ing. arch. Ing. Tomáše Lohniského a metodičkaa prevence ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda a členku komise pro bezpečnost a prevenci kriminality a sportovní komise Mgr. Moniku Vodičkovou. Výběr dotazovaných byl naprosto jednoznačný. V této oblasti patří výše zmiňovaní k nejvíce angažovaným osobám ve městě a ve škole. Od dotazovaných jsem získala ústní informovaný souhlas, ve kterém jim bylo sděleno, co je účelem mé diplomové práce. Také souhlasili s tím, že v práci budou uvedena jejich pravá jména. Dále jim byla nabídnuta možnost rozhovor z jakýchkoliv důvodů přerušit a svůj souhlas s rozhovorem vzít zpět. Se všemi výše uvedenými podmínkami dobrovolně a bez nátlaku souhlasili.

3.2.3 Analýza školních dokumentů

Jde o klasickou oblast kvalitativně-interpretativní analýzy. „*Typickým znakem interpretačního procesu je intenzivní, osobní zpracování dokumentu, který se hodnotí a interpretuje v jeho úplnosti a jedinečnosti.*” (Hendl, 1999).

Pelikán rozlišuje mezi pojmy školská a školní dokumentace. V případě mého výzkumu pracuji s termínem školní dokumentace, která se týká chodu konkrétní školy (Pelikán, 1998). Analýza školních dokumentů bude sloužit jako nástroj pro zjištění dosavadní prevence ve škole.

V mé diplomové práci jsem analyzovala Minimální preventivní program školy podle následujících kritérií:

- jak jsou formulovány cíle prevence,
- kde jsou její obsahová těžiště,
- jakými metodami škola pracuje,
- s kým ZŠ spolupracuje.

3.3 Popis místa šetření

3.3.1 Charakteristika města

Město Odolena Voda je součástí Středočeského kraje a nachází se 20 km severně od Prahy a 10 km od Kralup na Vltavou. Ve městě žije přes 5500 obyvatel.

Ve městě je mateřská škola s dvanácti třídami, Základní škola Vítězslava Háalka Odolena Voda a Střední škola letecké a výpočetní techniky. Ta nabízí tři maturitní obory (letecký mechanik, informační technologie a strojírenství). Mezi tříleté nematuritní obory patří klempíř, zámečnický a opravář letadel. Střední škola poskytuje internátní ubytování. V základní škole se funguje pracoviště Základní umělecké školy Klecany.

Ve městě se dále nachází zdravotní středisko se zubními ordinacemi, ordinacemi praktických lékařů pro děti i dospělé a gynekologií. V Odolně Vodě je v provozu 1 diskotéka, 13 restauračních zařízení a 1 nonstop bar.

V rámci drogové prevence ze strany města mají hlavní úlohu především komise pro volnočasové aktivity, komise školní a sociální a komise pro bezpečnost a prevenci kriminality.

Poslední ze zmíněných komisí, které fungují při Radě města Odolena Voda, je komise nejnovější, byla zřízena v září roku 2014. Komise především navrhuje a provádí koncepční a metodickou činnost při vytváření programů prevence kriminality. Dále provádí analytickou činnost v oblasti prevence kriminality, zejména v oblasti trestné činnosti dětí a mládeže, rizikových a dalších skupin obyvatel, např. ohrožených sociálním vyloučením nebo skupin obyvatel nejvíce ohrožených trestnou činností, seniorů a osob se zdravotním postižením, dále pak v oblasti extremismu a jiných sociálně nežádoucích jevů. Neméně důležitou funkcí komise je participace na koncepci prevence kriminality ve městě Odolena Voda v součinnosti s městskou policií a dalšími subjekty působícími v oblasti prevence kriminality. Město v rámci prevence kriminality stále více podporuje činnost dětí a mládeže finančními dotacemi z grantového programu města v oblasti kultury a sportu, rekonstrukcí a údržbou hřišť a sportovišť.

Posláním komise pro volnočasové aktivity v součinnosti s komisí školní a sociální je podpora kulturního, kulturně-společenského a sportovního života města a výraznější prezentace města, úsilí o aktivnější životní postoj jeho obyvatel. Centrem pozornosti jsou různé kulturní, sportovní a společenské aktivity, zaměřené především na práci s dětmi a mládeží, dále pak na osvětové a zájmové činnosti a činnosti spolků, sdružení a klubů.

Komise pořádají ve městě pro děti a mládež řadu akcí – Den dětí, Den pro Vodolku, Sousedé se dobře baví v dolním Povltaví, Masopust, Vodolská kapka, Zpívání u vánočního stroměčku a další.

Pro žáky 2. stupně ZŠ nabízí město velké množství zájmových kroužků a mimoškolních aktivit. Chlapci mohou využít sportovní vyžití ve volejbalovém či fotbalovém klubu Aero Odolena Voda. Pro dívky staršího školního věku jsou v nabídce taneční kluby či hudební kroužky v Základní umělecké škole. Seznam všech zájmových kroužků je připojen v příloze č. 2.

Dále mohou žáci 2. stupně trávit čas na nově postavené pumptrack rampě, která slouží závodníkům na kolech, či skate parku, kde mohou rozvíjet své dovednosti v inline bruslení. Na jaře roku 2015 byla postavena workout rampa, která slouží jako venkovní posilovna.

Myslím si, že nabídka volnočasových aktivit ve městě Odolena Voda je naprosto dostačující. V případě zájmu o jiný zájmový kroužek není problém dojezdu do nedalekého hlavního města.

Žáci ZŠ mohou využívat služeb městské knihovny, která nabízí dostatečné množství literatury a časopisů pro tuto věkovou kategorii.

3.3.2 Charakteristika základní školy

Škola Vítězslava Háalky v Odoleně Vodě je školou základní, kterou tvoří 1. – 9. ročník a dvě speciální třídy. Současné počty tříd, žáků a pedagogických pracovníků je uveden v následující tabulce:

	Počet tříd	Počet žáků/studentů	Počet ped. pracovníků
ZŠ - I stupeň	16	394	22
ZŠ - II. stupeň	8	179	15
Praktická třída - I. stupeň	1 (2, 3, 4, 5. ročník)	7	1
Praktická třída – II. stupeň	1 (6 - 9. ročník)	11	1
Celkem	32	591	39

K dispozici je školní družina s kapacitou 199 žáků.

Škola je umístěna v panelové zástavbě ve středu města, blízko lesa. Ve všech ročnících se vyučuje podle vzdělávacího programu Člověk přírodě – příroda člověku.

Škola je zapojena do sítě Tvořivých škol. Program Tvořivá škola šíří prakticky ověřené metody a postupy tzv. českého činnostního učení, které významně napomáhají rozvoji komunikace, myšlení a pozitivního vztahu k druhým lidem, ke společnosti a kultuře. Žák zde není pouhým pasivním příjemcem informací, ale průběžně projevuje vlastní iniciativu – pracuje, přemýšlí, hovoří a tvoří.

ZŠ je vybavena počítačovou učebnou, třídou výtvarné výchovy s prostorem pro práci v koutku keramiky, učebnou přírodopisu, chemie, fyziky, matematiky a zeměpisu, hudební výchovy, dějepisu a českého jazyka, čtyřmi jazykovými učebnami a sedmi učebnami s interaktivní tabulí. Ve všech třídách jsou k dispozici dataprojektory. Dále je zde dílna, cvičná kuchyňka, tělocvična. Jelikož byl školní pozemek nedaleko školy zrušen, starají se žáci o zeleň, okrasné dřeviny a květiny v okolí školy. Škola dále disponuje nově zrekonstruovaným volejbalovým a basketbalovým hřištěm na pozemku školy a současně využívá areál u sportovní haly a sportovní halu.

Architektonické řešení budovy školy umožňuje dozor vykonávajícím pedagogům mít přehled o dění ve všech prostorách, v nichž se o přestávkách děti nacházejí, a tím předcházet jejich případnému rizikovému chování.

Prevenici rizikového chování provádí spolu s třídními učiteli ŠMP. Pokud je řešen závažnější problém, ŠMP spolupracuje s výchovným poradcem a vedením školy.

Škola zaměstnává na jeden den v týdnu externí psycholožku, která mapuje problémové žáky ve škole. Vyšetření PPP probíhají mimo školu, v Praze 9.

3.4 Výsledky výzkumu

3.4.1 Testování hypotéz formulovaných pro dotazníkové šetření

Dotazník byl vyhodnocován pomocí testu dobré shody pro čtyřpolní tabulku. Pro úplnost přikládám otázky týkající se konkrétních hypotéz. Seznam ostatních otázek s jednotlivými grafy a tabulkami je přiložen v příloze č. 1 – dotazníkové šetření a v příloze Seznam grafů a tabulek.

H1: Drogové zkušenosti u chlapců jsou větší než drogové zkušenosti u dívek na 2. stupni ZŠ v Odoleně Vodě.

Hypotézy č. 1 se týkala otázka č. 1:

Pohlaví

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

a) chlapec

b) dívka

Z celkového počtu 123 respondentů tvořilo výzkumný vzorek 51 % dívek (tj. 63 žáků), zbylých 49 % (tj. 60 žáků) tvořili chlapci.

Výzkumný vzorek tvořili z 25 % (31 dětí) žáci 6. ročníku, z 30 % (37 dětí) žáci 7. ročníku, z 21 % (26 dětí) žáci 8. ročníku a z 24 % (29 dětí) žáci 9. ročníku.

Otázku č. 1 v 6. ročníku zodpovědělo 11 chlapců a 20 dívek, nejvíce bylo během výzkumu přítomno žáků v 7. ročníku, konkrétně 19 dívek a 18 chlapců, nejmenší počet dětí se nacházel v 8. ročníku, a to 8 dívek a 18 chlapců, a v posledním 9. ročníku se výzkumu zúčastnilo 16 dívek a 13 chlapců.

Zkušenost s alkoholem

		Pohlaví	
		CHLAPCI	DÍVKY
Zkušenost	ANO	44	37
	NE	16	26
Σ		60	63

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 2,91.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84

$$2,91 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_o , tedy:

Ve zkušenostech s nikotinem nejsou statisticky významné rozdíly mezi dívkami a chlapci.

Zkušenost s nikotinem

		Pohlaví	
		CHLAPCI	DÍVKY
Zkušenost	ANO	36	21
	NE	24	42
Σ		60	63

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 8,79.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$8,79 > 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_o a přijímáme H_a , tedy:

Ve zkušenostech s nikotinem jsou statisticky významné rozdíly mezi dívkami a chlapci.

Zkušenost s nelegální návykovou látkou

		Pohlaví	
		CHLAPCI	DÍVKY
Zkušenost	ANO	7	2
	NE	53	61
Σ		60	63

$$\chi^2 = n \cdot \left[\frac{(A \cdot D - B \cdot C)^2}{(A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)} \right] = 3,27.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84

$$3,27 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_o , tedy:

Ve zkušenostech s nikotinem nejsou statisticky významné rozdíly mezi dívkami a chlapci.

Celková drogová zkušenost

		Pohlaví	
		CHLAPCI	DÍVKY
Zkušenost	ANO	51	43
	NE	9	20
Σ		60	63

$$\chi^2 = n \cdot \left[\frac{(A \cdot D - B \cdot C)^2}{(A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)} \right] = 4,78.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$4,78 > 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_o a přijímáme H_a , tedy:

Ve zkušenostech s nikotinem jsou statisticky významné rozdíly mezi dívkami a chlapci.

H_2 : Děti z neúplných rodin mají větší drogovou zkušenost než děti z rodin úplných.

Této hypotézy se týkala otázka č. 4:

Žiješ společně s oběma rodiči?

Respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí nebo dopsat nějakou vlastní.

- a) ano
- b) žiju pouze s jedním z rodičů
- c) nežiju ani s jedním z rodičů
- d) vlastní odpověď:.....

Na otázku, zda žije dítě s oběma rodiči, odpovědělo ano 55,3 % žáků (68 dětí). Pouze s jedním z rodičů žije 41,5 % žáků (51 dětí), do komentáře posléze dopsali, že žijí s jedním z vlastních rodičů, popř. s jeho partnerem, druhého vlastního rodiče pouze navštěvují. Pro příklad uvádím typy těchto komentářů: „žiju s matkou a nepravým otcem“, „rodiče se rozvádějí a žiju a budu žít s mamkou“, „žiju s mamkou a jejím přítelem“, „žiju s mámou, ale každé dva týdny jezdím k tátovi na víkend“, „otec mi zemřel před dvěma roky a žiju s mámou a s nevlastním otcem“, „žiju s mámou, ale v neděli chodím k tátovi“.

0,8 % žáků (1 dítě) odpovědělo, že nežije ani s jedním z rodičů, do komentáře dopsalo, že je sirotek, ve vlastní odpovědi se 2,4 % žáků (3 děti) vyjádřilo, že žijí ve střídavé péči.

Zkušenost s nikotinem

		Zkušenost	
		ANO	NE
Úplnost rodina	ANO	29	39
	NE	30	25
Σ		59	64

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 1,72.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$1,72 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_o , tedy:

Ve zkušenostech s nikotinem nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi z úplných a neúplných rodin.

Zkušenost s alkoholem

		Zkušenost	
		ANO	NE
Úplnost rodiny	ANO	48	20
	NE	42	13
Σ		90	33

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 0,51.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$0,51 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_o , tedy: Ve zkušenostech s alkoholem nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi z úplných a neúplných rodin.

Zkušenost s nelegální návykovou látkou

		Zkušenost	
		ANO	NE
Úplnost rodiny	ANO	4	64
	NE	5	50
Σ		9	114

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 0,46.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$0,46 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_o , tedy: Ve zkušenostech s nelegální návykovou látkou nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi z úplných a neúplných rodin.

Celková drogová zkušenost

		Zkušenost	
		ANO	NE
Úplnost rodiny	ANO	52	16
	NE	47	8
Σ		99	24

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 1,56.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$1,56 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_o , tedy: V celkové drogové zkušenosti nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi z úplných a neúplných rodin.

H_3 : Děti kuřáků mají větší zkušenost s drogou než děti nekuřáků.

K této hypotéze se vážala otázka č. 9.

Kouří tvoji rodiče?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) ano, kouří oba dva
- b) ano, kouří jeden z rodičů
- c) ne, nekouří ani jeden z rodičů

Nejvíce žáků – 42,3 % (52 dětí) uvedlo, že jeden z rodičů je kuřákem. Nejmenší procento 20,3 % žáků (25 dětí) uvedlo, že jsou kuřáky oba rodiče. 37,4 % (46 dětí) pochází z nekuřácké rodiny.

Zkušenost s nikotinem

		Zkušenost	
		ANO	NE
Kuřák	ANO	43	34
	NE	16	30
Σ		59	64

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 5,11.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$5,11 > 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_0 a přijímáme H_a , tedy: Ve zkušenostech s nikotinem je statisticky významná závislost mezi dětmi kuřáků a nekuřáků.

Zkušenost s alkoholem

		Zkušenost	
		ANO	NE
Kuřák	ANO	59	18
	NE	29	17
Σ		88	35

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 2,60.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$2,60 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_0 , tedy:

V alkoholových zkušenostech nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi kuřáků a dětmi nekuřáků.

Zkušenost s nelegální návykovou látkou

		Zkušenost	
		ANO	NE
Kuřák	ANO	8	69
	NE	1	45
Σ		9	114

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 2,86.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$2,86 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_o , tedy:

Ve zkušenostech s nelegální návykovou látkou nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi z kuřácké rodiny a dětmi nekuřáků.

Celková drogová zkušenost

		Zkušenost	
		ANO	NE
kuřák	ANO	66	11
	NE	33	13
Σ		99	24

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 3,58.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$3,58 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_o , tedy:

V celkových drogových zkušenostech nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi kuřáků a dětmi nekuřáků.

H4: Děti s vyššími příjmy (kapesné) užívají častěji drogy než děti s nižšími příjmy.

K poslední hypotéze se vázala otázka č. 5.

Kolik korun dostáváš měsíčně jako kapesné?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) nedostávám žádné kapesné
- b) do 100 Kč včetně
- c) 101–200 Kč včetně
- d) 201–500 Kč včetně
- e) Více než 500 Kč

Bylo zjištěno, že 33 % žáků (41 dětí) nedostává žádné měsíční kapesné, 16 % žáků (20 dětí) obdrží každý měsíc do 100 Kč, 101 až 200 Kč dostává 24 % žáků (29 dětí), 201 až 500 Kč obdrží pravidelně každý měsíc 16 % žáků (20 dětí) a více než 500 Kč měsíčně dostává 11 % žáků (13 dětí).

Zkušenost s nikotinem

		Zkušenost	
		ANO	NE
Kapesné	ANO	40	42
	NE	19	22
Σ		59	64

$$\chi^2 = n \cdot \left[\frac{(A \cdot D - B \cdot C)^2}{(A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)} \right] = 0,065.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$0,065 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_o , tedy:

Ve zkušenostech s nikotinem nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi s vyšším kapesným a dětmi s nižším kapesným.

Zkušenost s alkoholem

		Zkušenost	
		ANO	NE
Kapesné	ANO	60	22
	NE	29	12
Σ		89	34

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 0,081.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$0,081 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_o , tedy:

V alkoholových zkušenostech nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi s vyšším kapesným a dětmi s nižším kapesným.

Zkušenost s nelegální návykovou látkou

		Zkušenost	
		ANO	NE
Kapesné	ANO	6	76
	NE	3	38
Σ		9	114

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 0.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$0 < 3,84$$

Na základě tohoto výpočtu odmítáme H_a a přijímáme H_o , tedy:

Ve zkušenostech s nelegálními návykovými látkami nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi s vyšším kapesným a dětmi s nižším kapesným.

Celková drogová zkušenost

		Zkušenost	
		ANO	NE
Kapesné	ANO	65	17
	NE	34	7
Σ		99	24

$$\chi^2 = n \cdot [(A \cdot D - B \cdot C)^2 : (A+B) \cdot (A+C) \cdot (B+D) \cdot (D+C)] = 0,23.$$

Kritická hodnota z tabulek je 3,84.

$$0,23 < 3,84$$

V drogových zkušenostech žáků nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi s vyšším kapesným a dětmi s nižším kapesným.

Další položky dotazníku byly vyhodnoceny za pomoci deskriptivní statistiky a sloužily pro dokreslení obrazu v oblasti užívání návykových látek žáky ŽS Odolena Voda.

Otázka č. 6: Kolikrát v životě jsi kouřil/a cigarety?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- Nikdy
- Pouze jsem to vyzkoušel/a
- Jsem příležitostný/á kuřák/kuřačka
- Jsem pravidelný/á kuřák/kuřačka

Bylo zjištěno, že z celkového počtu 123 respondentů nikdy nekouřilo 52 % žáků (64 dětí), cigaretu pouze vyzkoušelo 38 % žáků (47 dětí), příležitostných kuřáků je na 2. stupni ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda 4 % žáků (5 dětí) a o 2 % více, tedy 6 % žáků (7 dětí) je pravidelnými kuřáky.

Pravidelnými kuřáky jsou 3 žáci 9. ročníku, v 7. i 8. ročníku je 1 pravidelný kuřák, naopak v nejnižším 6. ročníku jsou pravidelnými kuřáky 2 žáci.

Příležitostnými kuřáky jsou 2 žáci 9. ročníku, 1 žák 8. ročníku, v 7. ročníku tuto odpověď neoznačil žádný respondent, v 6. ročníku příležitostně kouří 2 žáci.

V porovnání pohlaví jsou pravidelnými kuřáky 2 dívky a 5 chlapců.

Příležitostně kouří 4 dívky a 1 chlapec.

Otázka č. 10: Pil/a jsi někdy pivo?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Nikdy
- b) Příležitostně
- c) Pravidelně

Ukázalo se, že 45 žáků (55 dětí) pivo nikdy nepilo. Příležitostně se piva napije 53 % žáků (65 dětí), pravidelně pivo konzumují 2 % žáků (3 děti).

Mezi pravidelné konzumenty piva patří 2 chlapci z 9. ročníku a 1 dívka z 6. ročníku. Tito 3 respondenti také v otázkách č. 11, 12 a 13 označili odpověď, že jsou pravidelnými či příležitostnými konzumenty jiného alkoholu (víno, koktejly, tvrdý alkohol) a v otázce č. 14 odpověděli, že byli jednou či vícekrát během uplynulých 12 měsíců opilí.

Otázka č. 11: Pil/a jsi někdy víno?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Nikdy
- b) Příležitostně
- c) Pravidelně

U této otázky dotazovaní nejvíce volili odpověď a) víno nikdy nepili – 51 % žáků (63 dětí), příležitostně se vína napije 47 % žáků (58 dětí), mezi pravidelné konzumenty vína patří 2 % odpovídajících (2 děti).

Jak již bylo řečeno výše, tito 2 konzumenti jsou také pravidelnými či příležitostnými konzumenty piva, koktejlů či tvrdého alkoholu. Jde o chlapce z 8. ročníku a dívku z 6. ročníku.

Otázka č. 12: Pil/a jsi někdy tvrdý alkohol (rum, vodka, Absinth...)?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Nikdy
- b) Příležitostně
- c) Pravidelně

Z výpovědí respondentů vyplývá, že nikdy tvrdý alkohol nepilo necelých 71 % žáků (87 dětí), příležitostně tento druh alkoholu konzumuje necelých 28 % žáků (34 dětí), pravidelnými konzumenty jsou necelá 2 % žáků (2 děti).

Mezi pravidelné konzumenty tvrdého alkoholu patří opět dívka z 6. ročníku a chlapec z ročníku devátého. Oba dva žáci pocházejí z kuřáckých rodin. Pravidelně či příležitostně užívají i jiný druh alkoholu, jako je víno, pivo či koktejly, a jednou či vícekrát během uplynulých 12 měsíců byli pod jeho vlivem.

Otázka č. 13: Pil/a jsi někdy koktejly (Mojito, Cuba libre...)?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Nikdy
- b) Příležitostně
- c) Pravidelně

Ukazuje se, že nikdy nepilo koktejly 49,6 % žáků (61 dětí), příležitostnými konzumenty alkoholických koktejlů je také necelá polovina žáků – 49,6 % (61 dětí) a pravidelně je konzumuje necelé 1 % žáků (1 dítě).

Stejně jako u předchozích otázek jde o dívku z 6. ročníku, která pravidelně konzumuje pivo, víno i tvrdý alkohol a více než jednou byla během uplynulých 12 měsíců opilá.

Otázka č. 15: Vyzkoušel/a jsi některou z následujících nelegálních drog?

Respondent musel zvolit některou z nabízených odpovědí nebo dopsat nějakou vlastní.

- a) marihuana
- b) houby, lysohlávky
- c) pervitin
- d) extáze
- e) LSD
- f) heroin
- g) toluen nebo jiná ředidla
- h) kokain
- i) ne, nevyzkoušel/a jsem žádnou z těchto drog
- j) Vlastní odpověď:

Z tabulky je patrné, že 87,4 % žáků (111 dětí) nikdy nevyzkoušelo žádnou z nelegálních drog. 7,1 % žáků (9 dětí) má zkušenost marihuanou.

S marihuanou má zkušenost 7 chlapců a 2 dívky. Co se týče věkového rozložení experimentátorů s marihuanou, dívky navštěvují 6. a 9. ročník. 1 chlapec navštěvuje 7. ročník,

3 chlapci jsou studenty 8. ročníku a zbylí 3 žáci navštěvují ročník devátý. Všech 9 žáků se shodlo na tom, že za drogy považují nelegální návykové látky jako je kokain, pervitin atd., 2 z těchto žáků vnímají jako drogy také alkohol a nikotin. Z pohledu rodinného zázemí 4 z těchto žáků pocházejí z úplné rodiny, zbylých 5 žáků z rodiny neúplné. 7 z žáků, kteří měli zkušenost s marihuanou, dostávají pravidelné měsíční kapesné, 2 z 9 kapesné nedostávají. V návaznosti na kouření cigaret 4 z 9 žáků jsou pravidelnými kuřáky, 2 jsou příležitostnými kuřáky a 3 žáci nikotin pouze vyzkoušeli. 8 rodin těchto žáků je kuřáckých, pouze 1 je nekuřácká. Každý z těchto 9 žáků měl zkušenost alespoň s jedním druhem alkoholu (pivo, víno, koktejly, tvrdý alkohol). Po této zkušenosti jsou 3 žáci rozhodnutí do budoucna s návykovými látkami abstinovat, zbylých 6 žáků je rozhodnuto výjimečně či pravidelně návykové látky užívat.

Se zbylými drogami jako je kokain, toluen či jiná ředidla, heroin, LSD, extáze, pervitin, houby či lysohlávky měla zkušenost 1 žákyně 6. ročníku. Tato dívka považuje za drogy alkohol, cigarety i nelegální návykové látky. Dívka je také pravidelnou kuřáčkou, svou první cigaretu vyzkoušela v méně než 10 letech. Co se týče rodinného zázemí, nežije ani s jedním z rodičů, je sirotkem. V budoucnu je rozhodnutá s užíváním návykových látek pokračovat.

Z 28 žáků mělo kladnou zkušenost 25 % žáků (7 dětí), naopak negativní zkušenost si odneslo 75 % žáků (21 dětí). Výběr konkrétních odpovědí zmiňuji dále.

Líbilo se mi to: „*Po marihuaně jsem byl veselý, nic mi to nevzalo*“, „*Neměl jsem jistotu jestly neudělám nakou píčovinu ale zase sme se smaly všemu co sme řekly a byla to marihuana*“, „*Docela se mi to líbilo nic moc bylo to po drogach a to mne to moc nezajímá*“, „*Bylo mi vše jedno. Nevzalo mi to nic. :** *Byl jsem zkouřenej jak paprika*“, „*Třeba alkohol není zas tak špatný, ale nic jiného sem neměl.*“

Nelíbilo se mi to: „*Nic mi to nepřineslo kaziš si tím tělo a vzalo mi to i sílu*“, „*Občas si loknu z pūlitru a výsledek je nulový*“, „*Nic mi to nepřineslo ale sebralo mi to kamarady*“, „*Párkrát na oslavách jsem se něčeho napila.. spíše ze zvědavosti chuti, než vyzkoušet stav opilosti.. mám starší kamarády, s nimi jsem zkusila kouřit... poznala jsem, nijak nadšená jsem z toho nebyla...*“, „*Já jsem jenom skusila kouřit nic jsem při tom necítila ani mi to tolik nechutnalo tak nekouřim bylo by to zbytečný*“, „*Byl jsem mimo a trochu mě bolela hlava*“, „*Ano kouřim a skoušela sem pit a bylo to hnusny a nechutnalo mi to a malem sem se pozvracela*“, „*Já jsem ochutnala pivo a to staropramen cool lemon a chutnalo mi to ale zezačátku to bylo taký hnusní. Pak jsem ochutnala normální pivo od mamky a to mi nechutnalo vubec spíš mně boleli kosti*“, „*Nevím byla jsem prostě venku se sestrou a ona mi to nabídla ale nic mi to naštěstí nevzalo a už to nikdy nebudu zkoušet*“, „*Skusenosti ze z to ho muzu dostat rakovinu*“

3.4.2 Závěry k cíli č. 1

K naplnění cíle sloužily následující hypotézy:

H1: Drogové zkušenosti u chlapců jsou větší než drogové zkušenosti u dívek na 2. stupni ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda.

H2: Děti z neúplných rodin mají větší drogovou zkušenost než děti z rodin úplných.

H3: Děti kuřáků mají větší zkušenost s drogou než děti nekuřáků.

H4: Děti s vyššími příjmy (kapesné) užívají častěji drogy než děti s nižšími příjmy.

První hypotéza se potvrdila, zbylé tři se ukázaly jako nepravdivé.

Na výzkumné otázky zodpovídám následovně:

„Mají žáci 2. stupně ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda zkušenost s alkoholem, nikotinem či nelegálními drogami?“ Na tuto otázku jednoznačně odpovídám ano.

„Kolik procent žáků 2. stupně ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda vyzkoušelo alkohol, nikotin či nelegální drogu?“ Zkušenost s cigaretami má 48 % žáků, zkušenost s alkoholem 55 % žáků a s nelegální návykovou látkou 7,1 % žáků. Z alkoholových nápojů má nejvíce žáků zkušenost s pivem. 66 % žáků získalo první zkušenost s cigaretami ve věku 10 – 13 let.

Z výzkumu dále vyplynulo, že nejvíce informací o drogách se žáci dozívají od svých učitelů, dále z médií a na třetím místě od rodičů. Drogová prevence a prevence sociálně patologický jevů je velmi složité téma, jelikož do ní vstupuje spousta faktorů. Role školy však není všemocná, na prevenci by se měla podílet především rodina, ale také město a celá společnost. Čím více budou děti o drogách vědět, tím více si budou vědomy rizik, která jsou s nimi spojená, a budou schopny snáze odolávat tomuto pokušení. Po předchozích zkušenostech je 88 % žáků rozhodnuto v budoucnu abstinovat.

3.4.3 Diskuse k výsledkům dotazníkového šetření

Během svého výzkumu v ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda jsem se zaměřila na drogovou zkušenost v porovnání s různými faktory, jedním z faktorů je i finanční situace rodiny. Dle studie ESPAD 2007 se tento vliv neprokázal ani ve zkušenostech s alkoholem, ani ve zkušenostech s nikotinem (ESPAD, 2007). V mém výzkumu jsem dosáhla stejných výsledků, tedy že mezi drogovou zkušeností žáka a výší kapesného neexistují statisticky významné rozdíly.

Další hypotézou, kterou jsem ve svém výzkumu testovala, je korelace mezi úplností rodiny a drogovou zkušeností. Tato studie v tomto případě hovoří jasně – větší zkušenost s alkoholem a nikotinem mají děti z neúplných rodin (ESPAD, 2007). Drogovou zkušeností v závislosti v úloze rodiny se zabývá také Vykopalová, která zmiňuje, že až 45 % mladých

toxikomanů pochází z neúplných či problematických rodin. Pouze 1/3 dotazovaných vyrůstala v bezproblémové rodině (Vykopalová, 2001). V mém výzkumu se však objevily jiné hodnoty, tedy, že v celkové drogové zkušenosti nejsou statisticky významné rozdíly mezi dětmi z úplných a neúplných rodin.

Výzkumy OECD z roku 2009 také poukazují na fakt, že dívky mají větší zkušenost s nikotinem než chlapci, konkrétně jde o rozdíl 3 %. V mém výzkumu se však tento fakt nepotvrdil, rozdíly ve zkušenostech mezi chlapci a dívkami nejsou patrné.

Pro příště by bylo možné vést rozhovory nejen se zástupci města a školy, ale přímo v ohniskové skupině žáků, u kterých byl výzkum prováděn. Další možnost rozvoje práce shledávám ve větším výzkumném vzorku. Žáky, kteří v den výzkumu nebyli přítomni, jsem již posléze nedohledávala a dotazník s nimi nevyplňovala. Posledním bodem, který bych na výzkumu zlepšila, by bylo docházet přímo do hodin preventivních programů, popřípadě se ujmout jejich vedení pod dohledem zkušeného pedagoga.

3.4.4 Vyhodnocení rozhovorů

Metodička prevence a místostarosta města odpovídali na předem připravené otevřené otázky (viz příloha č. 3). Jejich odpovědi jsem zaznamenávala na diktafon a dále zpracovávala. Otázky byly zaměřeny na drogovou prevenci ve škole a ve městě, dále na předpokládané výsledky výzkumu, výhody a nevýhody preventivních programů, které ve městě probíhají, a na spolupráci s ostatními institucemi.

Pro vyhodnocení rozhovorů jsem využila techniku „vyložení karet“, jejímž smyslem je v podstatě převyprávění obsahu jednotlivých kategorií. Tuto techniku můžeme považovat za nejjednodušší nadstavbu otevřeného kódování (Švaříček, 2007).

Těžiště preventivní činnosti

Těžiště práce města tkví v poskytnutí dostatku aktivit pro mládež, vzájemné spolupráci a propojení aktivit města – školy – městské policie a rodičů. K tomuto účelu byla nově zřízena výše zmiňovaná komise pro prevenci a kriminalitu, jejíž činnost a veškerá opatření jsou však ještě v počátcích a teprve čas ukáže, zda má tato komise pro město reálný význam či nikoliv.

Škola považuje za podstatné ve své preventivní činnosti především získávání financí z grantů, dlouhodobou systematickou práci a jasně nastavená pravidla. Mezi konkrétní aktivity Mgr. Vodičkové patří koordinace veškeré prevence ve škole, tvorba MPP ve spolupráci s učiteli, psaní grantů, řešení problémů se žáky, vedení pohovorů se žáky i rodiči, psaní zpráv na OSPOD a Policii ČR. Mezi další kompetence spadá spolupráce s institucemi, se kterými škola

spolupracuje, jako je Magdalena o.p.s., a vzdělávání učitelů v oblasti primární prevence (všichni učitelé 1. stupně se v současné době školí na 2 akreditované programy prevence).

Nedostatky preventivní činnosti

Hlavním nedostatkem města v oblasti prevence je absence strategického plánu. Členové komise pro prevenci počítají s jeho navržením v příštím roce, tedy v roce 2015/2016. Další z vizí je větší zapojení městské policie při kontrolách podávání alkoholu mladistvým na diskotéce Santa Maria v Odoleně Vodě. Výhledově by město rádo postavilo volnočasové centrum a dosáhlo stavu, kdy ideálně díky dostatečné prevenci nebude potřeba restrikce. Posledním nedostatkem prevence ve městě, na kterém lze do budoucna pracovat, je nepřiliš pestrá nabídka a vysoká cenová náročnost mimoškolních aktivit.

Škola vidí jako problém nedostatečnou spolupráci s rodiči problematické mládeže. Rodiče neprojevují dostatečný zájem o to, jak tráví jejich děti volný čas a nechávají odpovědnost jen na škole. Metodička prevence se též potýká s časovými limity, tedy skloubením práce ŠMP s prací učitele bez snížení časové dotace. Dalším limitem školy jsou finance, kdy si škola nemůže dovolit všechny programy, které by chtěla. Poslední omezení je v nedostatku prostoru ve výuce pro preventivní činnost, kdy díky plnění osnov na preventivní programy nezbyvá tolik času.

Spolupráce institucí

Spolupráce je na samém začátku, město je v kontaktu s metodičkou prevence ZŠ a problematiku řeší také školská rada města.

Město mapuje práci metodičky ve škole a jeho další možnosti. Dále podporuje aktivity pro rodiče, probíhají besedy s městskou policií na témata, která si volí třídní učitelé.

Předpoklady výzkumu

Ing. Lohniský předpokládá, že se ve městě vyskytují uživatelé alkoholu, tabáku, měkkých drog jako je konopí, ale také uživatelé pervitinu. I přes tyto předpoklady se domnívá, že není vysoké procento drogově závislých vzhledem k tomu, že se Odolena Voda nachází blízko Prahy. I když byl v Odoleně Vodě zadržen drogový gang, na úrovni města k velikým změnám, až na zřízení komise pro prevenci a kriminalitu, nedošlo. Jedním z důvodů byly volby do zastupitelstva města, výměna členů zastupitelstva pozastavila řešení této problematiky. Konkrétně v ZŠ místostarosta předpokládá, že většina žáků má zkušenosti s jakýmkoliv druhem drog (alkohol,

cigarety, marihuana), ale setkala se s ním pouze ze zvědavosti. Proto je důležité, aby město spolupracovalo se základní školou a napomáhalo s drogovou prevencí nejen na 2. stupni. Bylo by dobré, aby město využilo grantových programů, které protidrogovou prevencí zajišťují.

MŠP předpokládá, že z výzkumu vzejde, že se na 2. stupni objevují experimentátoři s alkoholem, tabákem a marihuanou. Hranici prvního kontaktu s cigaretou odhaduje na 11 – 12 let, první kontakt s alkoholem zhruba o dva roky později, tj. 13 – 14 let. Mgr. Vodičková dále předpokládá, že data z výzkumu jí podají zprávu o tom, že prevence na škole je dobře nastavena, ale je na ní potřeba neustále pracovat.

3.4.5 Závěry k cíli č. 3: Postihnout názor na prevenci ze strany města a školy

V následujících řádcích se pokusím postihnout názor na prevenci jak ze strany města, tak ze strany školy a porovnat shody a rozdíly ve vnímání a realizaci drogové prevence.

Škola se opírá o dobře vypracovaný Minimální preventivní program vytvořený odborníky z této oblasti. Cílené prevenci ve městě je věnována pozornost až v posledním roce, chybí tedy vypracování strategického plánu v boji proti drogám, který bývá ve větších městech samozřejmostí.

Společným zájmem zastupitelů města a školy je především poskytnout dospívajícím kvalitní trávení volného času díky dostatečnému množství a dostupnosti volnočasových aktivit. Škola se tomuto cíli může podle mého názoru přiblížit především otevřením nových zájmových útvarů při ZŠ, město pak zřízením sportovišť či kulturních míst. Dalším shodným znakem obou je zajištění spolupráce města včetně městské policie, školy a rodiny.

K tématům, ve kterých se zástupci města a školy částečně rozcházejí, patří následující: Škola se zabývá prevencí rizikového chování obecně, mezi hlavní témata patří především prevence šikany, záškoláctví, rasismu, závislostního chování, sexuálně rizikového chování či poruch příjmu potravy. Město se zabývá především prevencí kriminality, do které bezesporu patří také téma prevence drogové závislosti. Fakt, že se každá z institucí zabývá něčím jiným, společně se však vzájemně doplňují, považují spíše za výhodu než nevýhodu.

3.4.6 Vyhodnocení analýzy školních dokumentů

Pro splnění cíle č. 2 bylo využito metody analýzy klíčového preventivního dokumentu školy.

Minimální preventivní program pro 1. i 2. stupeň ZŠ Vítězslava Háška Odolena Voda sestavila metodička prevence Mgr. Monika Vodičková. Školní metodička prevence spolupracuje se školním výchovným poradcem, školní psycholožkou, vedením školy, třídními učiteli a s organizacemi OSPOD, PPP Praha – východ, PPP Kladno, PČR, SVP Klíčov, SVP

Slaný, Magdalena o.p.s. a Semiramis o.s. Metodička prevence byl proškolen PPP Kladno v semináři zaměřeném na daná témata k prevenci rizikového chování, dále organizací Semiramis o.s. – Malá Skála v motivačních rozhovorech, Bálintovské skupině a kazuistických seminářích.

Na 1. stupni se v letošním školním roce 2014/2015 začalo s preventivním programem Kočičí zahrada, který slouží k rozvoji sociálních dovedností dětí v rámci prevence rizikového chování. Do tohoto roku byla prevence uskutečňována třídními učiteli ve spolupráci s MŠP. Na 2. stupni probíhá v rámci prevence rizikového chování v šestých ročnících program EU-Dap, který je lektorovaný ŠMP. V sedmém až devátém ročníku se pracuje v primární prevenci rizikového chování v blocích, které vedou lektoři z organizace Magdalena o.p.s., se kterou škola navázala spolupráci. Zároveň třídní učitelé začleňují prevenci rizikového chování do třídnických hodin.

Škola považuje za důležité (jako zdroj informací, ke spolupráci, k zpětné vazbě a zároveň k působení) tyto 3 skupiny: žáky, rodiče a pedagogy.

K monitoringu rizikového chování využívají: výstupy ŠMP, zápisy z výchovných komisí a komunikaci mezi OSPOD, SVP, Policíí ČR a PPP.

V ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda probíhají tyto typy programů primární prevence: dlouhodobé programy PPRCH, které realizuje Magdalena o.p.s., tematické bloky ve výuce na 1. stupni vedené třídními učiteli za úzké spolupráce s ŠMP 1. stupně, na 2. stupni vedené ŠMP 2. stupně, pedagogy a externími pracovníky, program ve spolupráci s Městskou policií Odolena Voda, volnočasové aktivity pořádané školou (sportovní soutěže, školní parlament, environmentální výchova, akce školní družiny), vzdělávání učitelů, prevence rizikového chování v třídnických hodinách vedené TU.

Cílem MPP je pokračovat v dlouhodobé primární prevenci realizované Magdalenou o.p.s. a spolupráci třídního učitele a školního metodičkaa prevence. Ke snížení výskytu rizikového chování by mělo dojít tím, že se žáci s třídními učiteli naučí lépe komunikovat, spolupracovat, řešit své problémy a respektovat se.

Konkrétní programy primární prevence realizované Magdalenou o.p.s. pomáhají žákům získávat znalosti, osvojit si a rozvinout takové dovednosti, s nimiž mají předpoklad bezpečně zvládnout nejistoty v náročném období dospívání. Zároveň motivují dospělou populaci k utváření pozitivního, podpůrného a pečujícího prostředí ve školách a rodinách. Tyto programy jsou efektivní, díky metodě dlouhodobého, kontinuálního a interaktivního působení a předávání objektivních informací. Podporují rozvoj zdravého životního stylu, sociálních dovedností a zvyšování kvality a efektivity realizovaných programů.

O návykových látkách se hovoří od 7 do 9. ročníku ZŠ v rámci předmětů Výchova ke zdraví, Přírodopis a Občanská výchova. Mezi konkrétní tematické bloky ve výuce zaměřené na prevenci užívání návykových látek patří v 7. ročníku téma Co je pro mě důležité, kde je řešeno téma upevnění žebříčku tzv. zdravých hodnot a droga jako životní hodnota. V 8. ročníku se řeší hranice mezi závislostí a „zdravým užíváním“ návykových látek. V 9. ročníku se v tématu Návykové látky a zákon řeší, co je a co není trestné v drogové oblasti, jaký je rozdíl mezi přestupkem a trestným činem, co je to probační a mediační služba, zákonná hranice nebo sociální kurátor a proč vlastně existují zákony.

V MPP se škola tématu drogové problematiky nevěnuje na prvním místě, problém školy spočívá především v šikaně a záškoláctví, na které jsou připraveny krizové plány.

Za školní rok 2013/2014 se na 1. stupni projednávaly případy spojené s nevhodným agresivním chováním ke spolužákům, svévolným opuštěním školy, kreslením obrázků s nacistickou tematikou, šířením obrázků s nevhodným obsahem a záškoláctvím. Ve třech případech bylo řešeno kouření v 5. ročnicích. Z tohoto důvodu zde byla provedena prevence rizikového chování – kouření – formou diskuse v dvouhodinových blocích.

Dle záznamů se na 2. stupni řešila obdobná témata: záškoláctví, nevhodné či agresivní chování, anorexie, ničení školního majetku, zanedbání školní docházky. V problematice návykových látek proběhly 4 pohovory se žáky a 1 pohovor s učitelem s důrazem na ujasnění situace vedoucí k zneužívání návykových látek. Během roku se konaly 3 výchovné komise, při kterých podepsali zákonní zástupci žáků souhlas s testováním na návykové látky ve škole. Tyto výchovné komise splnily dle metodického preventce svůj účel, u dvou žáků došlo ke zlepšení, v jednom případě se situace nezlepšila. Dle názoru ŠMP je to z důvodu nevhodného rodinného prostředí. ZŠ ve spolupráci s městem Odolena Voda zorganizovala besedu Proč děti začínají brát drogy a co by rodiče měli vědět. Besedy se bohužel zúčastnilo pouze 15 rodičů (Vodičková, 2014).

3.4.7 Závěry k cíli č. 2:

Vzhledem ke stanoveným kritériím hodnotím cíl č. 2 následovně:

- Jak jsou formulovány cíle prevence?

Cílem MPP školy je pokračovat v dlouhodobé primární prevenci realizované ve spolupráci s Magdalenou o.p.s., třídními učiteli a školním metodikem prevence. Předpokládaným efektem je snížení výskytu rizikového chování žáků ZŠ s tím, že se žáci spolu s třídními učiteli naučí lépe komunikovat, spolupracovat, řešit své problémy a respektovat se.

Domnívám se, že cíl preventivního programu byl pro školní rok 2014/2015 splněn. ZŠ Vítězslava Háalka nejenže v letošním školním roce pokračovala ve spolupráci s Magdalenou o.p.s., která pravidelně do školy jezdila programy realizovat, ale spolupráce s touto neziskovou organizací je naplánována také na příští školní rok 2015/2016. Během školního roku neproběhla žádná výchovná komise, což je možné také považovat za důsledek dlouhodobé a funkční prevence, která je ve škole nastavena.

- S kým ZŠ spolupracuje?

ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda spolupracuje s nestátní neziskovou organizací Magdalena o.p.s., která se věnuje dlouhodobým preventivním programům rizikového chování. Lektoři z této neziskové organizace do školy zavítali dohromady dvanáctkrát. Preventivní programy jsou realizovány také ve spolupráci s Městskou policií Odolena Voda, strážníci za tímto účelem školu v tomto školním roce navštívili celkem osmkrát. Nově byly v ZŠ Vítězslava Háalka vedeny také jednorázové preventivní programy pořádané organizacemi Člověk v tísni a Linka důvěry.

Během své praxe v ZŠ jsem si ověřila, že metodička prevence, vedení školy a pedagogický sbor spolu vzájemně kooperují a efektivně využívají Minimální preventivní program školy.

- Jakými metodami škola pracuje?

Mezi konkrétní metody školy patří nejen dlouhodobé programy primární prevence rizikového chování, ale také tematické bloky ve výuce vedené třídními učiteli v úzké spolupráci se školním metodičkem prevence a externími odborníky.

Dále škola využívá metodu vzdělávání učitelů, pro tento rok šlo o PPRCH pro 1. stupeň nesoucí název Kočičí zahrada, který má sloužit k rozvoji sociálních dovedností dětí.

Poslední metodou, kterou škola využívá, jsou volnočasové aktivity (sportovní soutěže, školní parlament, environmentální výchova, akce školní družiny).

Podle mého názoru je největší pozornost věnována právě dlouhodobým preventivním programům, které jsou vedeny externisty. Jak bude zmiňováno dále v Doporučeních pro praxi, škola nepořádá tak často jednorázové akce či besedy.

- Kde jsou obsahová těžiště MPP?

Veliká pozornost je v MPP ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda věnována především tematickým blokům ve výuce, které jsou zaměřeny na prevenci rizikového chování na 1. i 2. stupni.

Tato část MPP je rozpracována velmi podrobně. Obsahuje vždy nejen ročník a předmět, ve kterém je program realizován, ale také vzdělávací oblast a konkrétní téma. Program je podle mého názoru velmi prakticky využitelný, uvádí totiž také vyučující, kteří se tématu věnují, a konkrétní metody či formy práce (včetně pomůcek), jak program realizovat.

Obecně se MPP školy zaměřuje především na prevenci šikany a záškoláctví, jakožto hlavních témat, která se ve škole řeší. V závěru dokumentu je uveden plán prevence šikany a krizový postup při jejím odhalení.

Analýza programu nás vedla k několika hlavním doporučením pro praxi, která jsou popsána v následující kapitole.

3.5 Návrhy pro praxi

Pro naplnění záměru diplomové práce chybí ještě splnění cíle č. 4. Na základě provedeného dotazníkového šetření, analýzy dokumentů a rozhovorů s představiteli školy a města navrhuje následující opatření.

- Doporučení, která plynou z dotazníku, jsou následující

Po vyhodnocení dotazníku mohu konstatovat, že zkušenost s návykovými látkami mají již žáci 6. ročníků ZŠ. Proto se domnívám, že je nezbytné, aby se se systematickou a cílenou primární prevencí řádně započalo již na 1. stupni ZŠ, jelikož správně vedená protidrogová prevence ve školských institucích dokáže velmi výrazně ovlivnit přístup dětí a mládeže k problematice návykových látek. Ačkoliv získávají žáci svou první zkušenost s návykovými látkami již v tak útlém věku, pozitivem zůstává, že až 33 % žáků se dozvídá informace o drogách díky učitelům.

Dále bych navrhovala ve škole provádět častější výzkumy s cílem zjistit zkušenosti žáků s rizikovým chováním. Výsledky by sloužily jako podnět pro aktualizaci MPP školy. K těmto výzkumům může škola využívat vysokoškolské studenty.

- Doporučení, která plynou z rozhovorů

Členové komise pro prevenci a kriminalitu by měli ve školním roce 2015/2016 vytvořit program prevence kriminality, který ve městě zatím chybí. Metodička prevence by měl častěji pořádat programy pro rodiče, popřípadě pro rodiče s dětmi, jako jsou sportovní soutěže či besedy na téma drogové problematiky a lépe je propagovat například v městském rozhlasu, městských novinách či na internetových stránkách školy a města.

Škole bych dále doporučila realizovat kromě dlouhodobých akcí častěji také akce jednorázové. Mezi konkrétní programy bych zařadila program sdružení Řekni NE drogám – řekni ANO životu, které pro žáky ZŠ připravuje nejen besedy, ale především školám poskytuje propagační materiály. Brožury či DVD mohou učitelé použít pro vlastní výuku protidrogové prevence. Tyto propagační materiály lze vystavit na nástěnce na chodbě či ve třídě. Další zajímavou akcí, které by se ZŠ mohla zúčastnit a která je pro dospívající atraktivní svou taneční formou, je Tancem proti drogám. Tato akce může sloužit též jako námět pro volnočasové aktivity. Další efektivní kampaní je Z hlouposti do závislosti, pořádaná Fakultní nemocnicí u sv. Anny v Brně a zaměřená především na prevenci kouření a užívání alkoholu. Posledním ze zajímavých jednorázových programů by se mohl stát program ABATOP realizovaný křesťanským sdružením. Cílem programu je informovat dospívající o nástrahách rizikového chování v oblasti sexu a zneužívání návykových látek a drog. Efektivní prevenci shledávám ve vytvoření tzv. peer skupin, které by po zaškolení mohly pozitivně působit na své vrstevníky. Škola rovněž může reagovat na aktuální výstavy, které se v Praze a okolí konají. V poslední době např. výstava v Národním muzeu věnovaná Smrteľným hříchům (alkohol, cigarety, drogy).

- Doporučení, která plynou z analýzy dokumentů

Po provedené analýze MMP jsem zjistila, že se ve škole tématu drogové problematiky dostatečně věnují v tematických blocích v 7. – 9. ročnících, stranou pozornosti však zůstává v 6. ročnících. Líbí se mi, že škola dostatečně a dlouhodobě spolupracuje s odborníky, jako je Semiramis o.p.s. či Magdalena o.p.s.

ZŠ by měla změnou MMP více reagovat na aktuální situaci ve škole. Metodička prevence, který je zodpovědný za kvalitu MMP a za jeho tvorbu, by měl přesně vědět, jak konkrétně MMP zacílit a komu je určen. Program nelze psát pouze obecně. Ačkoliv se ve školním roce 2013/2014 řešily případy s návykovými látkami, v roce 2014/2015 nebyl MMP pro tyto účely upraven či pozměněn, v letošním školním roce se s těmito fakty dále nepracuje. S tím souvisí také zhodnocení účinnosti MMP, díky kterému může škola identifikovat, co je potřeba zlepšit, co se osvědčilo či zda je nutné přidat nějaké další aktivity.

4 Závěr

Hlavním cílem práce bylo zpracovat případovou studii Návykové látky u žáků ZŠ a prevence jejich zneužívání ve městě Odolena Voda, na jejímž základě by bylo možno poskytnout škole kvalitativně zjištěná data jako východisko primární prevence a zlepšení současného stavu ve škole. Domnívám se, že cíl se mi podařilo splnit.

Výzkum byl realizován u žáků 2. stupně Základní školy Vítězslava Háška Odolena Voda. Jeho následné vyhodnocení bylo poměrně složité a časově náročné. Výzkum poukázal na skutečnost, že prevence ve škole i ve městě je vedena dlouhodobě a systematicky a výsledky výzkumu nebyly nikterak alarmující. Škola i město projevily o výstupy veliký zájem, proto moje diplomové práce bude mít praktické využití. Zkušenosti žáků s drogami se mi podařilo analyzovat ve vztahu k výzkumným otázkám a hypotézám. Za nejdůležitější zjištění, východisko prevence, považuji fakt, že nejvíce informací se dozvídají žáci právě od svých učitelů ve škole, jde o 33 % žáků. Jako další povzbudivou zprávu vnímám, že 88 % žáků je v budoucnu rozhodnuto s návykovými látkami abstinovat.

Rozhovory ukázaly, že prevence užívání návykových látek je pro město i školu prioritou – vzhledem k situaci, která zde v roce 2013 nastala. Do budoucna by se obě instituce chtěly věnovat prevenci drogové problematiky systematictěji a intenzivněji.

Analýza dokumentace pohled na preventivní strategii školy doplňuje o konkrétní návrhy a doporučení, co v Minimálním preventivním programu zlepšit.

Celkově jsem na základě dotazníkového šetření, rozhovorů a analýzy školních dokumentů navrhla následující změny:

- Větší zapojení rodičů do činnosti školy (společná sportovní utkání, rodičovské dílny).
- Častější realizace krátkodobých akcí a besed (Řekni NE drogám – řekni ANO životu, Tancem proti drogám, Z hlouposti do závislosti, ABATOP, peer skupiny, výstava Smrtné hříchy).
- Využívání studentských výzkumů pro zjišťování zkušeností žáků s rizikovým chováním či psychosociálního klimatu školy.
- V MPP ZŠ aktuálně reagovat na proběhlé výzkumy a potřeby školy.
- Město by mělo vytvořit strategický plán v boji proti drogám.

Zároveň oceňuji, že škola i město se zaměřují na kvalitní trávení volného času, proto zde najdeme velké množství nejen sportovního vyžití. Závěrem bych ráda shrnula: Má-li být prevence co nejefektivnější, je nutné s ní začít již na 1. stupni základní školy a systematicky a cyklicky v ní pokračovat až na školu střední, kde se téma drogové problematiky může stát ještě aktuálnějším.

Seznam použité literatury

1. A KLUBY ČR O.P.S. Statistika drogy a mládež 2013: Jihomoravský kraj. www.akluby.cz [online]. 2013 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://www.akluby.cz/Files/DrogyAMladez-Vyzkum12.pdf>
2. ČAČKA, Otto. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000, 377 s. ISBN 80-7239-060-0.
3. ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, 655 s. ISBN 80-7178-463-x.
4. EISENHARDT, Kathleen M. 1989. *Building Theories From Case Study Research*. *Academy of Management Review*, vol. 14, no. 4, s. 532–550.
5. EMCDDA. Drogy a ohrožené skupiny lidí. www.emcdda.europa.eu [online]. 2008 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: http://www.emcdda.europa.eu/attachements.cfm/att_64569_CS_VulnerableGroupsSummary_CS2008Final.pdf
6. ESPAD. *The 2007 ESPAD Report*. Stockholm: modintryckoffset AB, 2009. 406 stran. ISBN 978-91-7278-219-8.
7. ESPAD. *The 2011 ESPAD Report*. Stockholm: modintryckoffset AB, 2011. 390 stran. ISBN 978-91-7278-233-4.
8. GALLA, Maurice. *Jak ve škole vytvořit zdravější prostředí: příručka o efektivní školní drogové prevenci*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2005, 156 s. ISBN 80-86734-38-2.
9. HAJNÝ, Martin. *O rodičích, dětech a drogách*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2001, 133 s., obr. příl. ISBN 80-247-0135-9.
10. HÁNOVÁ, Michala. Koncepce prevence kriminality hl.m.Prahy. www.praha.eu [online]. 2013 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: http://www.praha.eu/public/cf/66/8c/1471565_309575_Koncepce_prevence_kriminality.pdf
11. HELUS, Zdeněk. *Psychologie: pro střední školy*. [2. vyd.]. Praha: Fortuna Print, 1997, 119 s. ISBN 80-7168-406-6
12. HENDL, Jan. *Úvod do kvalitativního výzkumu*. Praha: Karolinum, 1999, 278 s. ISBN 80-246-0030-7.
13. HYHLÍK, František a Milan NAKONEČNÝ. *Malá encyklopedie současné psychologie*. Praha: SPN, 1968.
14. CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, 200 s. ISBN 80-244-1367-1.

15. CHVÍLA, L. a J. VENGRŔÍNOVÁ: *Počátky toxikomanie u dětí.* ČSL psychiatrie, r. 85, 1989, č. 4, s.256-259
16. JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 1992, 162 s. ISBN 80-7066-662-5.
17. KACHLÍK, Petr a Jiřina KÜHNELOVÁ. Rizikové chování dětí a dospívajících při manipulaci s informačními a komunikačními technologiemi. Risk Behaviour of Children and Adolescents when Using Information and Communication Technologies. In KLENKOVÁ, Jiřina a Marie VÍTKOVÁ. et. al. *Inkluzivní vzdělávání se zřetelem na věkové skupiny a druhy postižení. Inclusive Education - Provisions for Different Age Groups and Disabilities.* 1. vyd. Brno: MU, 2011. od s. 343-360, 18 s. ISBN 978-80-210-5731-9.
18. KALINA, Kamil. *Drogy a drogové závislosti: mezioborový přístup.* 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003, 2 sv. ISBN 80-86734-05-6.
19. KAPR, Jaroslav. *Sociální deviace, sociologie nemoci a medicíny.* Praha: Sociologické nakladatelství, 1991. ISBN 80-901059-1-2.
20. KORYNTOVÁ, Gabriela. Pro rodiče a blízké. www.drogovaporadna.cz [online]. 2009 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://www.drogovaporadna.cz/pro-rodice-a-blizke.html>
21. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie.* 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006, 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
22. MAŇÁK, Josef. *Kapitoly z metodologie pedagogiky: Chapters on the methodology of pedagogy.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994, 125 s. ISBN 80-210-1031-2.
23. MCGRATH, Yuko. *Prevence užívání drog mezi mladými lidmi: přehled dostupných informací : nejnovější výzkumné poznatky*[online]. 1. vyd. v jazyce českém. Praha: Úřad vlády České republiky, c2007, 70 s. ISBN 978-80-87041-16-1.
24. MEČÍŘ, Jan. *Zneužívání alkoholu a nealkoholových drog u mládeže.* 1. vyd. Praha: Avicenum, 1989, 156 s.
25. MIOVSKÝ, Michal. NEAD 2000: Brno. www.odrogach.cz [online]. 2000 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: http://www.odrogach.cz/skola/vyzkumy/nead-2000.html?section_id=50
26. NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Alkohol, drogy a vaše děti: Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat.* Praha: Sportpropag, 2003, 144 s.
27. NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Léčba a prevence závislostí: příručka pro praxi.* 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum, 1996, 199 s. ISBN 80-85121-52-2.
28. NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost: současné poznatky a perspektivy.* Vyd. 4., aktualiz. Praha: Portál, 2011, 173 s. ISBN 978-80-7367-908-8.

29. OECD. *Doing better for children*. Paris: OECD Publishing, 2009. 191 stran. ISBN 978-92-64-05933-7.
30. PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha: Karolinum, 1998, 270 s. ISBN 80-7184-569-8.
31. ROKOSOVÁ, Alena. *V Odolně Vodě policisté zadrželi skupinu výrobců a dealerů tvrdých drog*. In: Regiony [rozhlasový pořad]. Český rozhlas - Praha. 18.12.2013. 3:15
32. SIMONS, Helen. *Case study research in practice*. 1st published 2009. London: Sage, 2009, viii, 189 s. ISBN 978-0-7619-6424-7.
33. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. *Přehled vývojové psychologie*. 2. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 175 s. ISBN 80-244-0629-2.
34. ŠTABLOVÁ, Renata. *Drogy, kriminalita a prevence*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie ČR, 1997, 214 s. ISBN 80-85981-64-5.
35. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
36. TRPIŠOVSKÁ, Dobromila. *Vývojová psychologie pro studenty učitelství*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity J.E. Purkyně v Ústí nad Labem, 1998, 106 s. ISBN 80-7044-207-7.
37. VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2005, 467 s. ISBN 80-246-0956-8.
38. VAŠUTOVÁ, Maria. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2005, 278 s. ISBN 80-7042-691-8.
39. VODIČKOVÁ, Monika. *Minimální preventivní program: ZŠ Odolena Voda* [online]. 2014, 16 s. [cit. 2015-06-05]. Dostupné z: <http://zsodolenavoda.cz/index.php?kategorie=skola&stranka=dokumenty>.
40. VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2001, 154 s. ISBN 80-244-0337-4.
41. YIN, Robert K. *Case study research: design and methods*. 2nd ed. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1994, 171 s. ISBN 0-8039-5663-0.
42. ZÁŠKODNÁ, Helena. *Závislost na drogách*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004, 64 s. ISBN 80-7042-689-6.

Seznam příloh

Příloha č. 1

Dotazníkové šetření

Vážení žáci,

jsem studentkou 2. ročníku (v září 2014 již 2. ročník studia) navazujícího magisterského studia Sociální pedagogiky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a touto formou bych Vás ráda požádala o zodpovězení níže položených otázek.

Vaše odpovědi budou sloužit ke zpracování mé diplomové práce. Celý dotazník je anonymní, proto se nemusíte bát pravdivých odpovědí, které jsou důležité pro jeho celkové posouzení a vyhodnocení.

Dotazník Vám nezabere více než **10** minut. Odpověď, která se nejvíce blíží realitě, prosím zakroužkujte, u některých otázek je možné zvolit více odpovědí.

Děkuji Vám za Váš čas.

Monika Kovářiková

1. Pohlaví

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) chlapec
- b) dívka

2. Jsem žákem:

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) 6. ročníku
- b) 7. ročníku
- c) 8. ročníku
- d) 9. ročníku

3. Co považuješ za drogu?

Respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí.

- a) nikotin (cigarety)
- b) alkohol
- c) nelegální návykové látky – THC (marihuana), pervitin, kokain, heroin, toluen...
- d) nevím

4. Žiješ společně s oběma rodiči?

Respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí nebo dopsat nějakou vlastní.

- a) ano
- b) žiju pouze s jedním z rodičů
- c) nežiju ani s jedním z rodičů
- d) vlastní odpověď:.....

5. Kolik korun dostáváš měsíčně jako kapesné?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) nedostávám žádné kapesné
- b) do 100 Kč včetně
- c) 101 – 200 Kč včetně
- d) 201 – 500 Kč včetně
- e) Více než 500 Kč

6. Kolikrát v životě jsi kouřil/a cigarety?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí a podle toho se mu zobrazily další otázky (Nikdy → přesměrován na otázku č. 9, Pouze jsem to vyzkoušel/a, Jsem příležitostný/á kuřák/kuřačka, Jsem pravidelný/á kuřák/kuřačka → přesměrován na otázku č. 7)

- a) Nikdy
- b) Pouze jsem to vyzkoušel/a

- c) Jsem příležitostný/á kuřák/kuřačka
- d) Jsem pravidelný/á kuřák/kuřačka

7. Kolik Ti bylo, když jsi poprvé kouřil/a?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Méně než 10 let
- b) 10 – 13 let
- c) 14 – 16 let

8. S kým jsi poprvé kouřil/a?

Respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí nebo dopsat nějakou vlastní.

- a) Se spolužáky
- b) S kamarády, kteří nejsou ze školy
- c) Se členem rodiny (rodiče, starší sourozenec...)
- d) Vlastní odpověď:

9. Kouří tvoji rodiče?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) ano, kouří oba dva
- b) ano, kouří jeden z rodičů
- c) ne, nekouří ani jeden z rodičů

10. Pil/a jsi někdy pivo?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Nikdy
- b) Příležitostně
- c) Pravidelně

11. Pil/a jsi někdy víno?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Nikdy
- b) Příležitostně
- c) Pravidelně

12. Pil/a jsi někdy tvrdý alkohol (rum, vodka, Absinth...)?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Nikdy
- b) Příležitostně
- c) Pravidelně

13. Pil/a jsi někdy koktejly (Mojito, Cuba libre...)?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Nikdy
- b) Příležitostně
- c) Pravidelně

14. Byl/a jsi během uplynulých 12 měsíců opilý/á nebo pod vlivem jiné návykové látky?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) Ne
- b) Jedenkrát
- c) Vícekrát

15. Vyzkoušel/a jsi některou z následujících nelegálních drog?

Respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí nebo dopsat nějakou vlastní.

- a) marihuana
- b) houby, lysohlávky

- c) pervitin
- d) extáze
- e) LSD
- f) heroin
- g) toluen nebo jiná ředidla
- h) kokain
- i) ne, nevyzkoušel/a jsem žádnou z těchto drog
- j) Vlastní odpověď:

16. Byla-li ti nelegální droga nabídnuta, uveď kde:

Respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí nebo dopsat nějakou vlastní.

- a) doma
- b) ve škole
- c) na diskotéce, v klubu, v hospodě
- d) na ulici
- e) na zájmovém kroužku
- f) Vlastní odpověď:.....

17. Odkud se dozvídáš informace o drogách?

Respondent musel zvolit alespoň některou z nabízených odpovědí nebo dopsat nějakou vlastní.

- a) učitelé
- b) spolužáci, kamarádi
- c) rodiče
- d) média (internet, televize, rozhlas)
- e) lékař
- f) vlastní odpověď:
- g) nikde

18. Myslíš, že informace, které o drogách doposud máš, ti mohou zabránit v experimentování s nimi?

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne
- e) nevím

19. V budoucnu jsem rozhodnutý/á s návykovými látkami:

Respondent musel zvolit jednu z nabízených odpovědí.

- a) abstinovat
- b) výjimečně užívat
- c) pravidelně užívat

20. Pokud jsi měl/a zkušenost s návykovou látkou, mohl/a bys ji prosím stručně popsat? (Co ti to přineslo, Co ti to vzalo)?

Respondent musel napsat odpověď vlastními slovy.

Závěr:

Ještě jednou děkuji za Váš čas a ochotu při vyplňování dotazníku. Přeji mnoho úspěchů v osobním i studentském životě.

S pozdravem

Monika Kovářiková

Příloha č. 2

Seznam volnočasových aktivit ve městě Odolena Voda

Vlastivědný kroužek Vítězslava Háлка

Tento kroužek pořádá pravidelně každý měsíc výlety po hradech, zámcích a přírodních zajímavostech České republiky. Jednou ročně se v rodném domku Vítězslava Háлка koná Muzejní noc. Dlouho tradici má také Vánoční posezení u Háلكů.

Klub Beruška

Klub Beruška nabízí především děvčatům pohybovou přípravu v oblastech mažorettek, roztleskávaček či latinských tanců. Členky tohoto klubu se pravidelně účastní závodů a soutěží, na kterých dosahují celorepublikových úspěchů.

Boxerský klub

Chlapci i děvčata od 2. stupně ZŠ zde dostávají kvalitní přípravu v klasickém boxu, thaiboxu či MMA. Pravidelně se zúčastňují soutěží a exhibicí.

Kroužky Stonožka

Kroužky Stonožka nabízejí nepřeborné množství lekcí. Jde nejen o sportovní aktivity, jako je aerobic, zumba, street dance, břišní tance či jóga, ale také kurzy keramiky, kreslení a malování. Pod touto neziskovou organizací funguje také skautský oddíl Vlčata.

Tom Odolka

Turistický oddíl mládeže pořádá pravidelně výlety do přírody a čtrnáctidenní letní tábory.

Volejbal Aero Odolena Voda

Chlapci z 2. stupně ZŠ mohou navštěvovat juniorskou přípravku extraligového týmu Aero Odolena Voda. Žáci jsou úspěšní v 1. juniorské lize. Dívčákům klub nabízí sportovní přípravku. ZŠ Vítězslava Háлка Odolena Voda se v tomto školním roce stala Partnerskou školou Českého volejbalového svazu. V létě mohou žáci využívat beachvolejbalových kurtů.

Sportovní kroužek při České asociaci sportu pro všechny

Především pro dívky zajišťuje tento kroužek lekce gymnastiky a aerobiku. Členky kroužku pravidelně vystupují na akcích města a reprezentují ČR v zahraničí.

Sbor dobrovolných hasičů

Mladí dobrovolní hasiči se pravidelně účastní hasičských soutěží ve Středočeském kraji.

Základní umělecká škola

Umělecká škola nabízí žákům vzdělání ve výtvarném oboru, literárně-dramatickém, tanečním a především v hudebním. Žáci si mohou vybrat z hry na klavír, housle, zobcovou a příčnou flétnu, saxofon, klarinet, lesní roh, trubku, kytaru, pěvecké hlasové výchovy či sborového zpěvu.

Další volnočasové aktivity

Mezi dalšími aktivitami, které mohou adolescenti navštěvovat, jsou šachový kroužek, skoky na trampolíně, orientační běh, fotbal, tenis či stolní tenis.

Příloha č. 3

Osnova rozhovorů

Otázky pokládané Ing. arch. Ing. Tomáši Lohniskému

- Máte přehled, jaká je drogová situace ve městě? Zda se zde nacházejí nějaké skupiny uživatelů? Tímto reaguji na situaci z loňského roku, kdy byl ve městě zadržen „drogový gang“. Jak se v tomto případě postupovalo?
- Jaká preventivní opatření nabízí město v rámci drogové problematiky?
- Jaké další preventivní postupy by město mohlo podniknout, aby byla prevence ještě efektivnější? Pokud byste měli neomezené pole působnosti, jak by prevence vypadala? Je realistické, že v následujícím roce dojde k nějaké změně?
- Má město strategický plán v boji proti drogám? Jestliže ano, navazuje na MPP ZŠ? Probíhá nějakým způsobem v rámci drogové prevence spolupráce se ZŠ Vítězslava Háalka Odolena Voda?
- Jaké jsou silné stránky vašeho projektu/programu?
- Jaký má váš projekt/program limity? Co zlepšit?
- Jaké jsou předpoklady vašeho programu/projektu?

- V čem tkví těžiště vaší práce?
- Jaké výsledky výzkumu předpokládáte?
- Jak hodnotíte výsledky proběhlého výzkumu? Jak promítnete zjištěná data do vaší práce?
- Máte pocit, že jsem se na něco důležitého zapoměla zeptat? Na co? Co ještě považujete za důležité sdělit?

Otázky pokládané Mgr. Monice Vodičkové

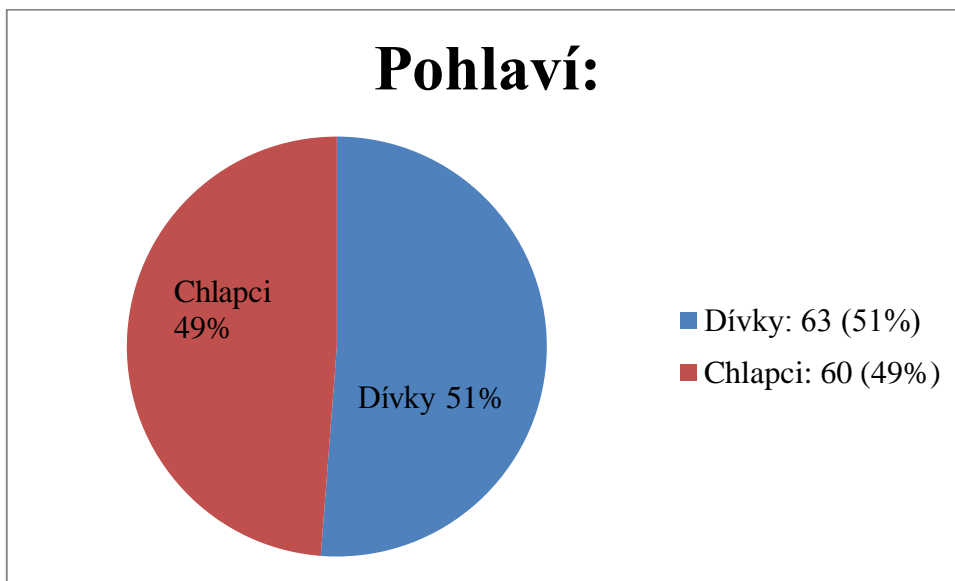
- Jaké výsledky výzkumu předpokládáte?
- Jaká preventivní opatření nabízí škola v rámci drogové problematiky?
- Co by ještě škola mohla podniknout za další preventivní postupy, aby byla prevence ještě efektivnější? Pokud byste měla neomezené pole působnosti v oblasti drogové prevence, jak by to vypadalo?
- Probíhá nějakým způsobem spolupráce s městem Odolena Voda? Popřípadě s městskou policií?
- Jaké jsou silné stránky vašeho programu? Co vnímáte ve vašem programu za nejdůležitější, nejužitečnější?
- Co při práci školní metodičky prevence postrádáte? Co byste chtěla, aby se změnilo? O co by mohl být MPP ZŠ rozšířen?
- Jaké máš váš program limity? Co zlepšit?
- V čem tkví těžiště vaší práce? Jste spokojena s tím, jak je MPP v současné době nastaven?
- Jaké jsou předpoklady vašeho programu?
- Jak hodnotíte výsledky proběhlého výzkumu? Jak promítnete zjištěná data do vaší práce?
- Máte pocit, že jsem se na něco důležitého zapoměla zeptat? Na co? Co ještě považujete za důležité sdělit?

Seznam tabulek a grafů

Odpověď	Počet	Procenta
Dívky	63	51 %
Chlapci	60	49 %

Tabulka č. 1: Pohlaví respondentů

(zdroj: vlastní výzkum)

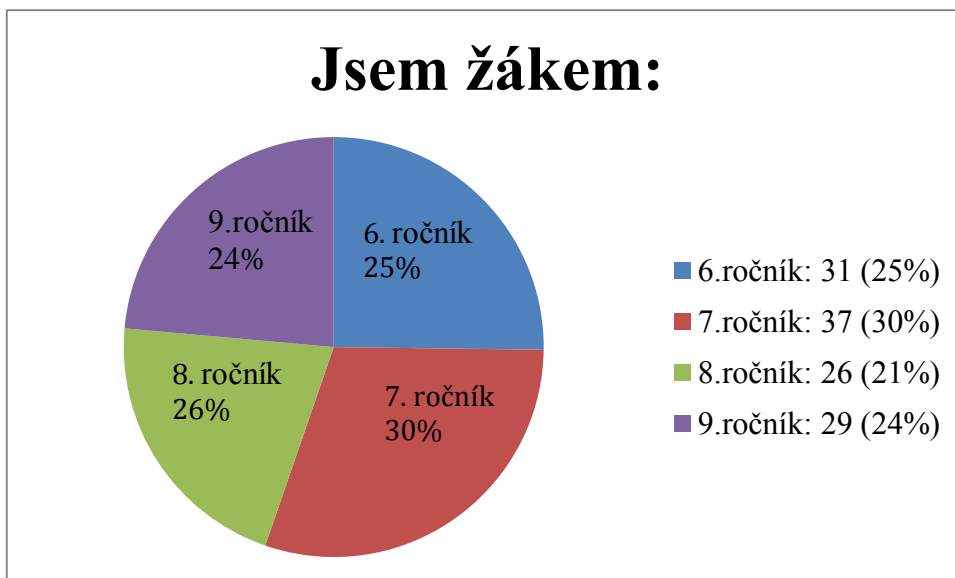
Graf č. 1: Pohlaví respondentů

(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
6. ročník	31	25 %
7. ročník	37	30 %
8. ročník	26	21 %
9. ročník	29	24 %

Tabulka č. 2: Školní ročník

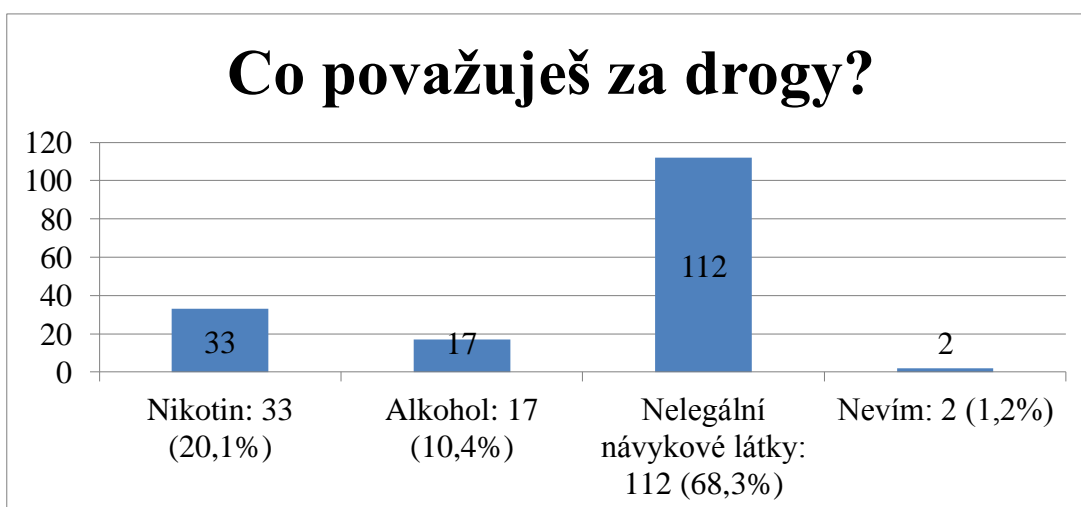
(zdroj: vlastní výzkum)

Graf č. 2: Školní ročník
(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Nikotin	33	20,1 %
Alkohol	17	10,4 %
Nelegální návykové látky	112	68,3 %
Nevím	2	1,2 %

Tabulka č. 3: Respondentovo mínění o drogách
(zdroj: vlastní výzkum)

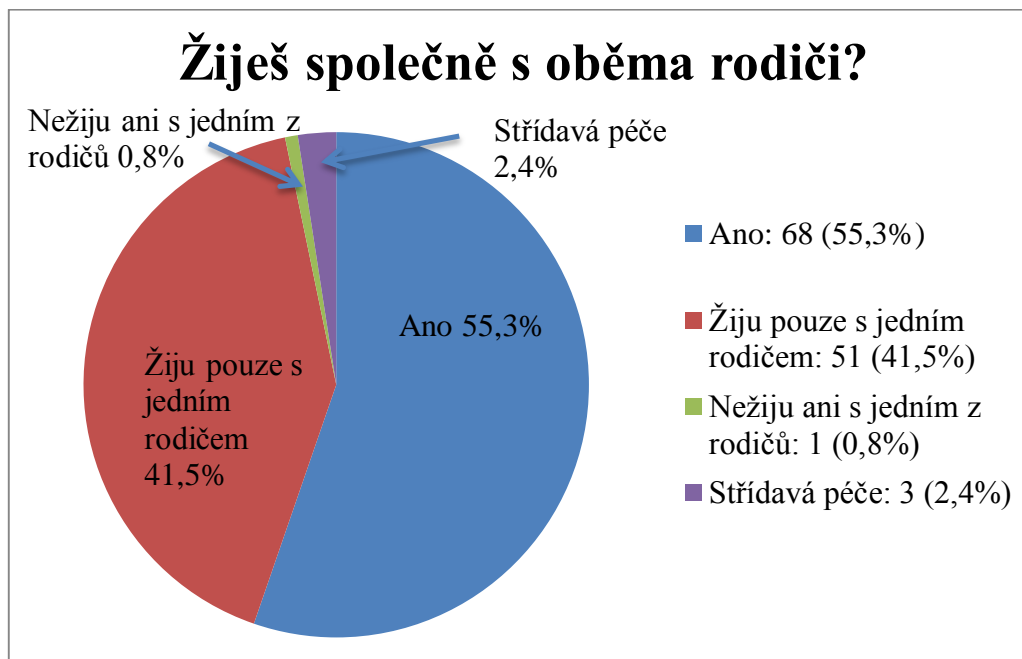

Graf č. 3: Respondentovo mínění o drogách
(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Ano	68	55,3 %
Žiju pouze s jedním rodičem	51	41,5 %
Nežiju ani s jedním z rodičů	1	0,8 %
Střídavá péče	3	2,4 %

Tabulka č. 4: Respondentovo soužití s rodinou

(zdroj: vlastní výzkum)

Graf č. 4: Respondentovo soužití s rodinou

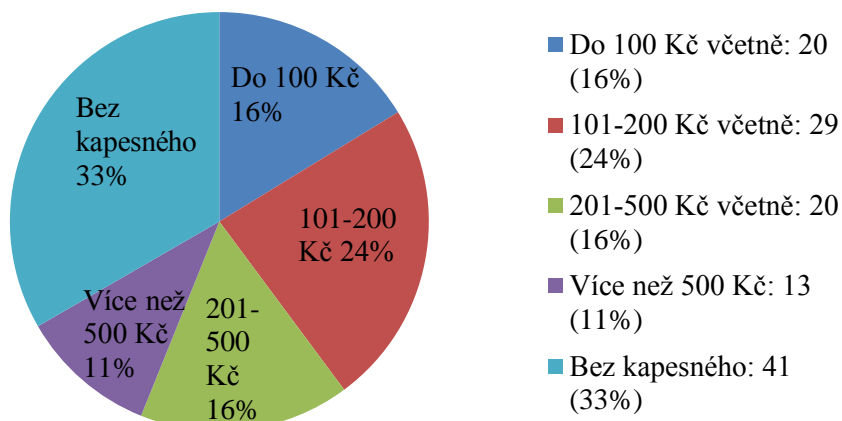
(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Do 100 Kč včetně	20	16 %
101-200 Kč včetně	29	24 %
201-500 Kč včetně	20	16 %
Více než 500 Kč	13	11 %
Bez kapesného	41	33 %

Tabulka č. 5: Kapesné respondentů

(zdroj: vlastní výzkum)

Výše kapesného:

Graf č. 5: Kapesné respondentů

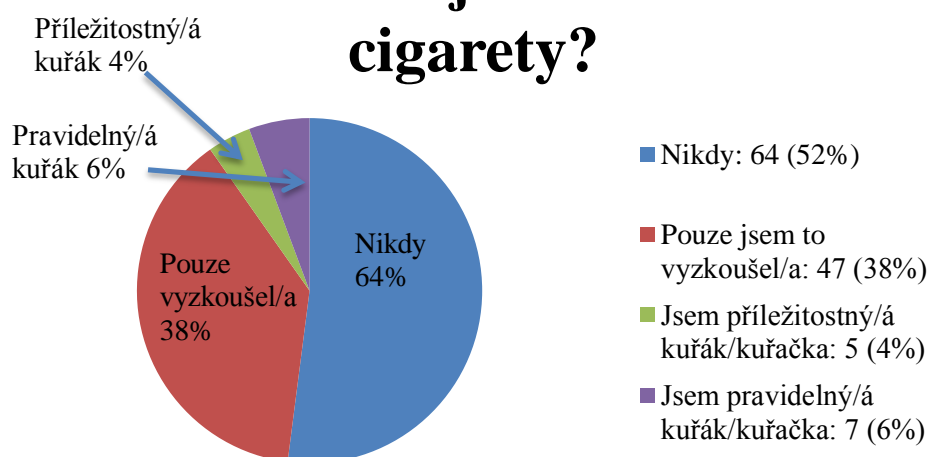
(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Nikdy	64	52 %
Pouze jsem to vyzkoušel/a	47	38 %
Jsem příležitostný/á kuřák/kuřačka	5	4 %
Jsem pravidelný/á kuřák/kuřačka	7	6 %

Tabulka č. 6: Zkušenost respondenta s nikotinem

(zdroj: vlastní výzkum)

Kolikrát jsi kouřil/a cigarety?

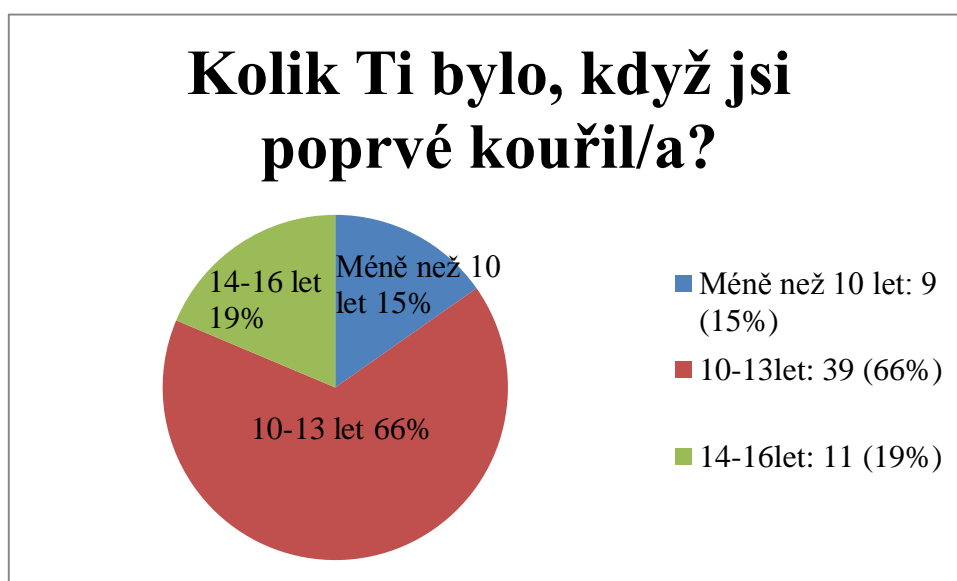
Graf č. 6: Zkušenost respondenta s nikotinem

(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Méně než 10 let	9	15 %
10-13let	39	66 %
14-16let	11	19 %

Tabulka č. 7: Respondentův věk první zkušenosti s cigaretou

(zdroj: vlastní výzkum)

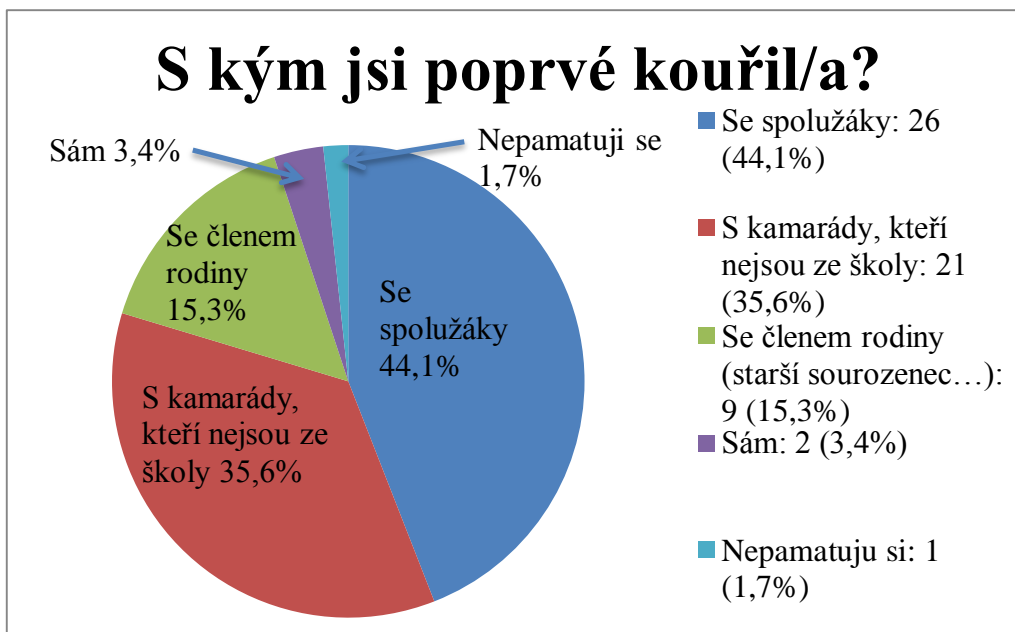
Graf č. 7: Respondentův věk první zkušenosti s cigaretou

(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Se spolužáky	26	44,1 %
S kamarády, kteří nejsou ze školy	21	35,6 %
Se členem rodiny (starší sourozenec...)	9	15,3 %
Sám	2	3,4 %
Nepamatuju si	1	1,7 %

Tabulka č. 8: S kým respondent poprvé kouřil

(zdroj: vlastní výzkum)

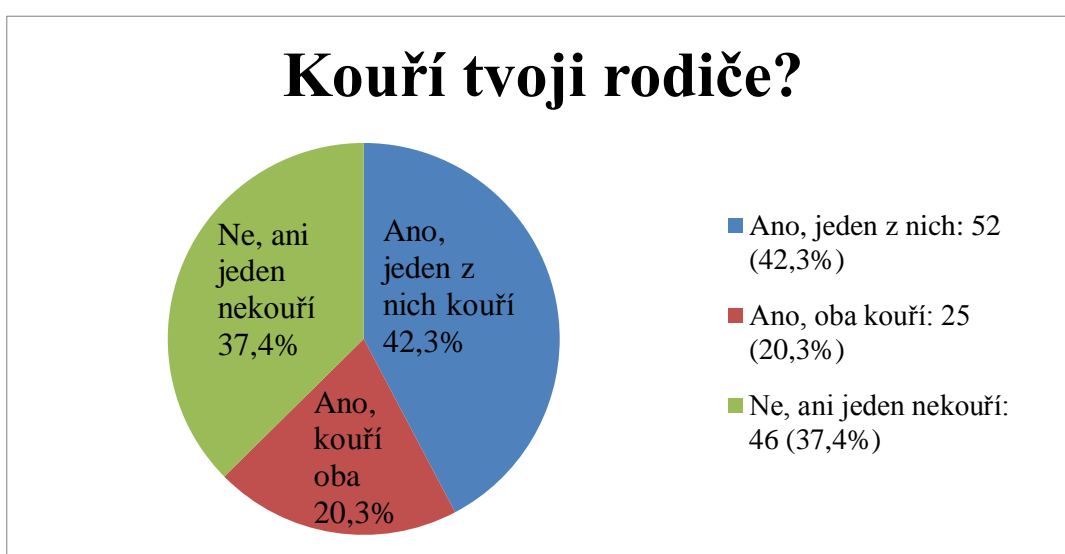
Graf č. 8: S kým respondent poprvé kouřil

(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Ano, jeden z nich	52	42,3 %
Ano, oba kouří	25	20,3 %
Ne, ani jeden nekouří	46	37,4 %

Tabulka č. 9: Kdo kouří v rodině respondentů

(zdroj: vlastní výzkum)

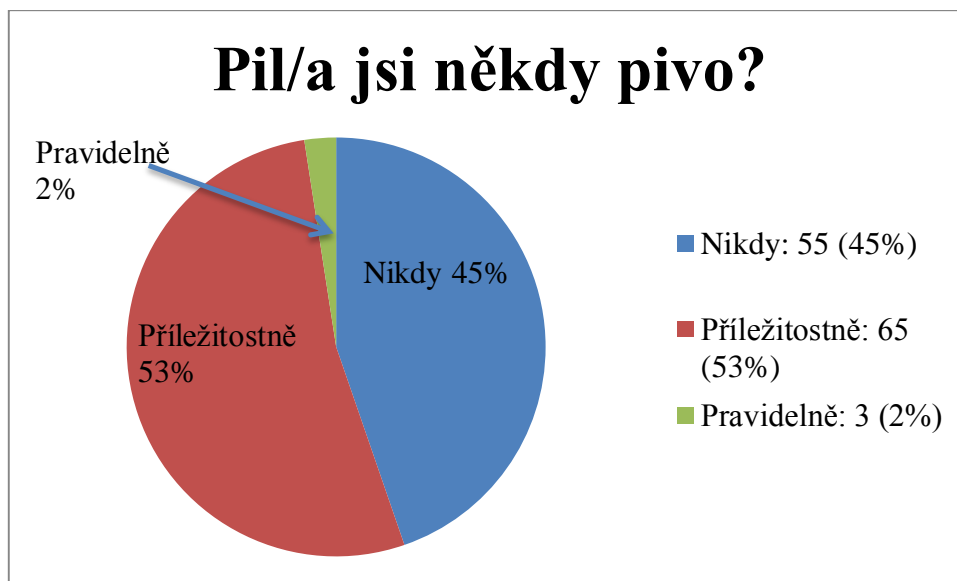
Graf č. 9: Kdo kouří v rodině respondentů

(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Nikdy	55	45 %
Příležitostně	65	53 %
Pravidelně	3	2 %

Tabulka č. 10: Zkušenost s pitím piva

(zdroj: vlastní výzkum)

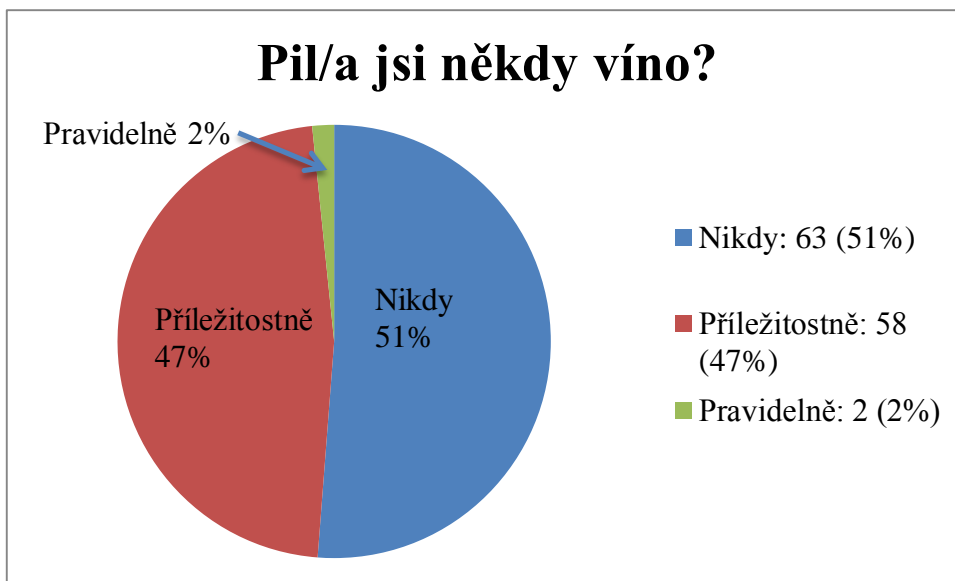
Graf č. 10: Zkušenost s pitím piva

(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Nikdy	63	51 %
Příležitostně	58	47 %
Pravidelně	2	2 %

Tabulka č. 11: Zkušenost s pitím vína

(zdroj: vlastní výzkum)

Graf č. 11: Zkušenost s pitím vína

(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Nikdy	87	70,7 %
Příležitostně	34	27,6 %
Pravidelně	2	1,6 %

Tabulka č. 12: Zkušenost s pitím tvrdého alkoholu

(zdroj: vlastní výzkum)

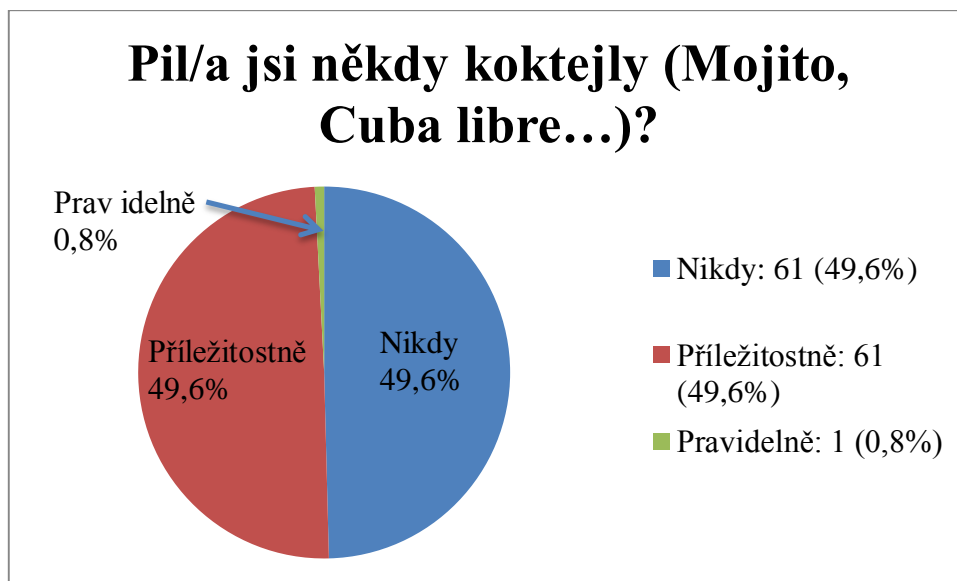
Graf č. 12: Zkušenost s pitím tvrdého alkoholu

(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Nikdy	61	49,6 %
Příležitostně	61	49,6 %
Pravidelně	1	0,8 %

Tabulka č. 13: Zkušenost s pitím koktejlů

(zdroj: vlastní výzkum)

Graf č. 13: Zkušenost s pitím koktejlů

(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Ne	103	84 %
Jednou	15	12 %
Vícekrát	5	4 %

Tabulka č. 14: Zkušenost během posledního roku

(zdroj: vlastní výzkum)

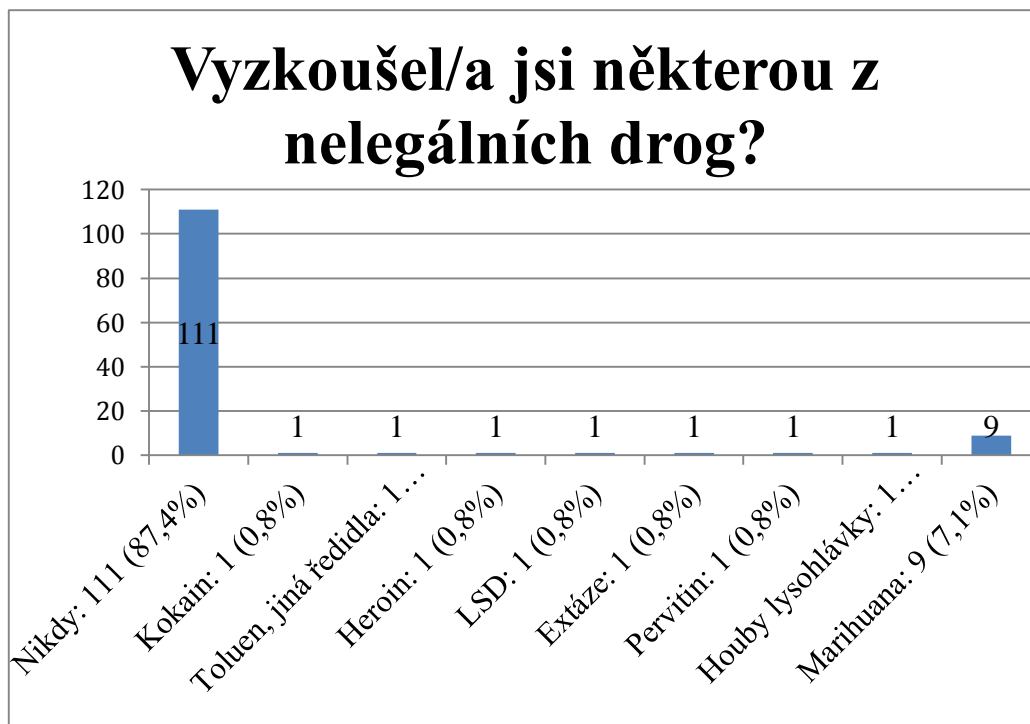
Graf č. 14: Zkušenost během posledního roku

(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Nikdy jsem nevyzkoušel/a žádnou z těchto drog	111	87,4 %
Kokain	1	0,8 %
Toluen, jiná ředidla	1	0,8 %
Heroin	1	0,8 %
LSD	1	0,8 %
Extáze	1	0,8 %
Pervitin	1	0,8 %
Houby lysohlávký	1	0,8 %
Marihuana	9	7,1 %

Tabulka č. 15: Zkušenost s nelegální drogou

(zdroj: vlastní výzkum)

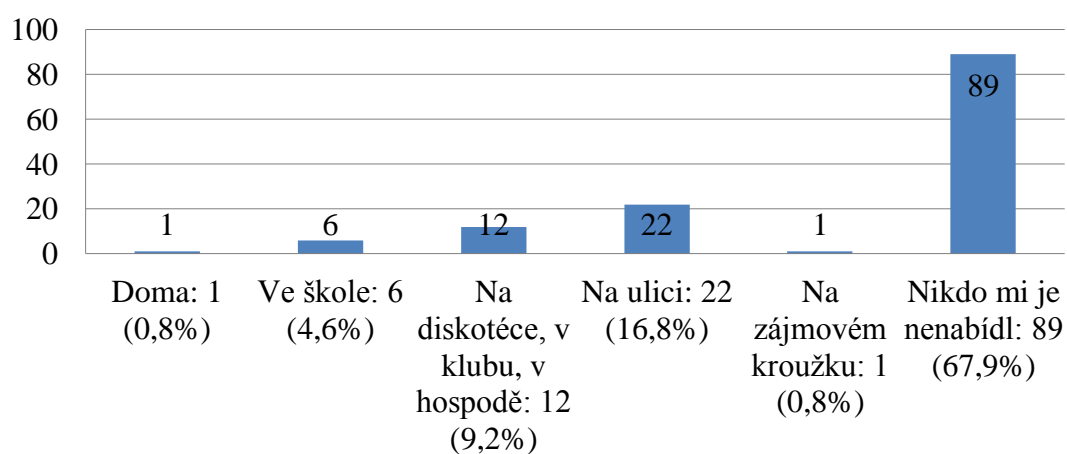

Graf č. 15: Zkušenost s nelegální drogou
(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Doma	1	0,8 %
Ve škole	6	4,6 %
Na diskotéce, v klubu, v hospodě	12	9,2 %
Na ulici	22	16,8 %
Na zájmovém kroužku	1	0,8 %
Nikdo mi je nenabídl	89	67,9 %

Tabulka č. 16: Nabídnutí drogy
(zdroj: vlastní výzkum)

Byla-li Ti nelegální droga nabídnuta, uveď kde:

Graf č. 16: Nabídnutí drogy

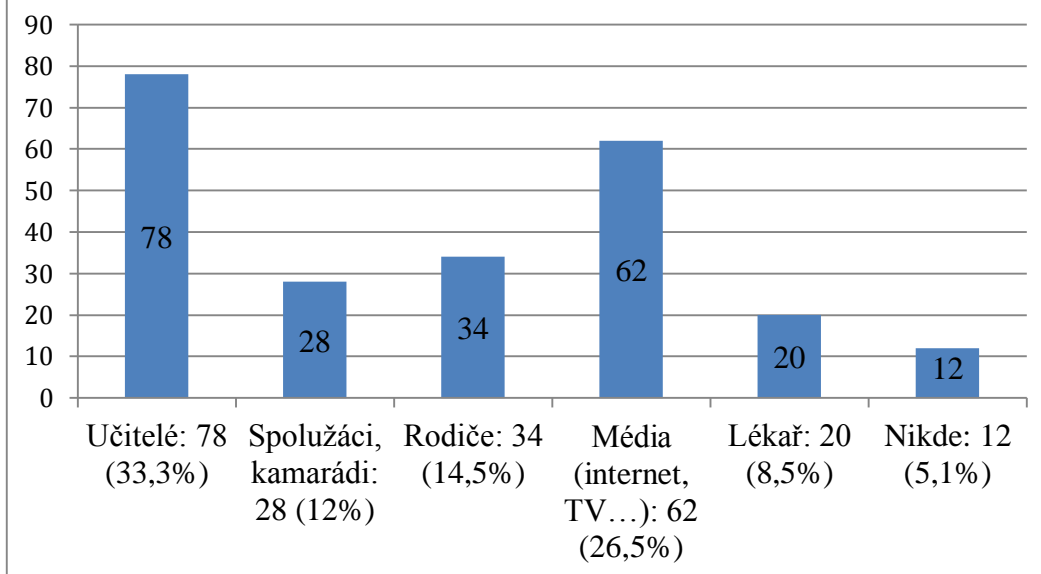
(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Učitelé	78	33,3 %
Spolužáci, kamarádi	28	12,0 %
Rodiče	34	14,5 %
Média (internet, TV...)	62	26,5 %
Lékař	20	8,5 %
Nikde	12	5,1 %

Tabulka č. 17: Ovlivnění informacemi

(zdroj: vlastní výzkum)

Odkud se dozvídáš informace o drogách?

Graf č. 17: Ovlivnění informacemi

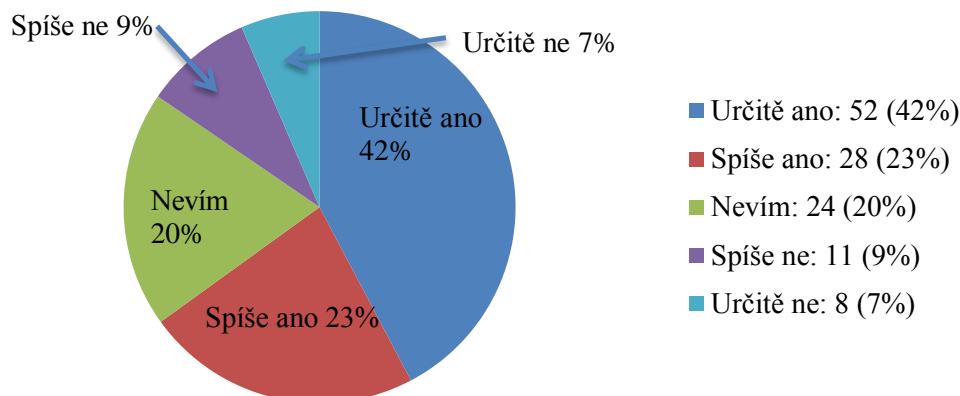
(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Určitě ano	52	42 %
Spíše ano	28	23 %
Nevím	24	20 %
Spíše ne	11	9 %
Určitě ne	8	7 %

Tabulka č. 18: Informace o drogách

(zdroj: vlastní výzkum)

Myslíš, že informace, které o drogách doposud máš, ti pomohou zabránit s jejich experimentováním?

Graf č. 18: Informace o drogách

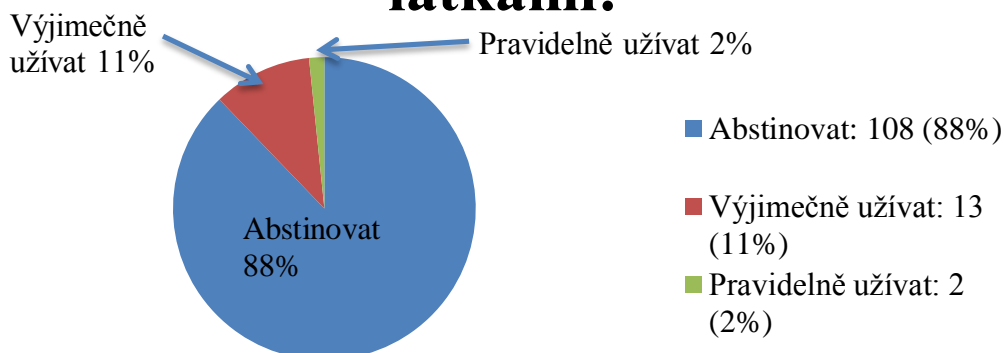
(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Abstinovat	108	88 %
Výjimečně užívat	13	11 %
Pravidelně užívat	2	2 %

Tabulka č. 19: Užívání v budoucnosti

(zdroj: vlastní výzkum)

V budoucnu jsem rozhodnutý/á s návykovými látkami:

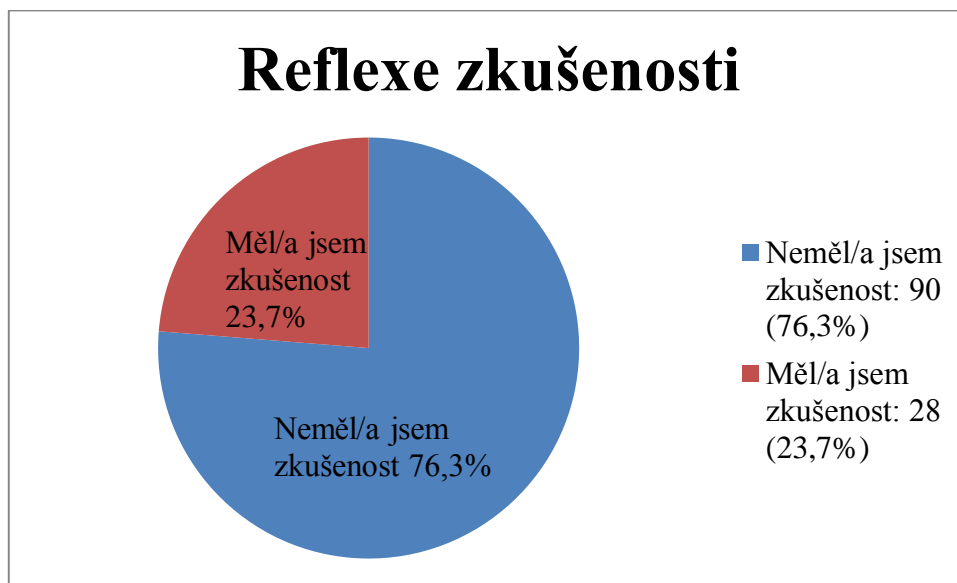
Graf č. 19: Užívání v budoucnosti

(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Neměl/a jsem zkušenost	90	76,3 %
Měl/a jsem zkušenost	28	23,7 %

Tabulka č. 20: Reflexe zkušenosti

(zdroj: vlastní výzkum)

Graf č. 20: Reflexe zkušenosti

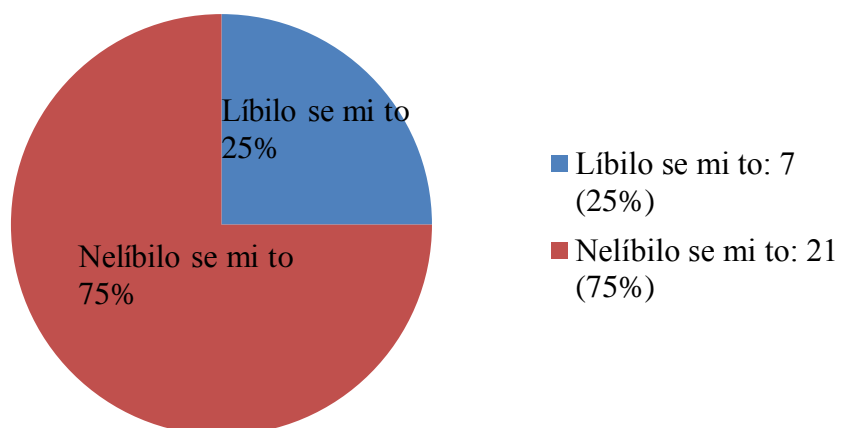
(zdroj: vlastní výzkum)

Odpověď	Počet	Procenta
Líbilo se mi to	7	25,0 %
Nelíbilo se mi to	21	75,0 %

Tabulka č. 21: Reflexe zkušenosti

(zdroj: vlastní výzkum)

Reflexe zkušenosti II.

Graf č. 21: Reflexe zkušenosti

(zdroj: vlastní výzkum)